

ברכת האילנות

נכללו פסקים חדשים מפוסקי זמנינו שליט"א

שמחה בונם לונדינסקי

בעמח"ס סוכת חיים

חורף תשע"ו לפ"ק

ברכת האילנות

זמן לברכת האילנות.....

- א. אם צריך לברך דוקא בניסן..... 4
- ב. באדר ראה אילנות מלבבות האם יברך עליהם..... 6
- ג. מדינות שבדרום העולם שזמן פריחת האילנות הוא באלול ותשרי..... 6
- ד. שבת ויו"ט..... 6
- ה. ברכת החמה וברכת האילנות הי מינייהו קדים..... 8

ב' אילנות.....

- א. אם צריך ב' אילנות לברכה..... 10
- ב. אילן אחד בתחילת החודש ושני אילנות בסוף החודש..... 11
- ג. אם צריך שבשעת הברכה לראות ב' האילנות ביחד..... 12

סוג אילנות.....

- א. אילני מאכל..... 12
- ב. אילן הנותן ריח טוב..... 12
- ג. אילן סרק..... 13
- ד. אילן שהזקין ואינו מניב פירות..... 13
- ה. אילן ערלה..... 13
- ו. אילנות מורכבים..... 15
- ז. אילני שמיטה..... 16
- ח. עציץ נקוב ושאינו נקוב..... 16
- ט. ענף המחובר להאילן..... 17
- י. ענף הכרות מהאילן..... 17

ד י נ י ה ר א י '

- א. אם צריך להדר אחר ברכה זו 18
- ב. לא בירך כשראה אותם אם עכשיו חייב למצוא אילנות לברך עליהם 19
- ג. ברכה בלילה 19
- ד. לברך דרך זכוכית החלון 20
- ה. כמה ריחוק מהאילן אפשר לעמוד 20
- ו. ראה ולא בירך 20
- ח. ברכה מחוץ לעיר 21

ד י נ י ס ב ה ב ר כ ה

- א. ברך וחזר וראה אח"כ פרחים נאים גדולים 22
- ב. ברכת האילנות כשלא בירך בראי' הראשונה 22
- ג. בירך קודם יציאת הפרח האם יצא בדיעבד 22
- ד. ברכה לאחר שגידלו הפירות 23
- ה. נוסח הברכה 24

ה ח י י ב י ס ב ב ר כ ה

- א. נשים 24
- ב. קטנים 26
- ג. קטן שיגדיל באמצע ניסן אימתי יברך 26

תשובות מהגר"צ קוק שליט"א, תלמיד מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל 27

ברכת האילנות

זמן לברכת האילנות

א. אם צריך לברך דוקא בניסן

וכ"כ בהגהות חת"ס וז"ל, כתוב בא"ר בשם ג'דה לדרך דה"כ באדר, וז"ל דכ"ש אייר וכו', עכ"ל. וכ"כ במחצית השקל (סי' רכ"ו). וכ"כ בשו"ת השיב משה (או"ח סי' ח') דלאו דוקא ניסן, אלא כ"ז שהוא רואה אילנות דמלכלצי מצרך עליהם. ודבר זה א"ל לפנינו דודאי צריך לברך על חסדי המקום ב"ה באיזה זמן שיהי דמ"ש, רק דהגמ' נקט ציומי ניסן שהוא אורחא דמילתא צרוב השנים, עכ"ל.

וכ"כ בס' מאורי אור (חלק באר שצט, דף יז ע"א), שמה שהזכירו צימי ניסן, אורחא דמילתא היא צרוב מדינות. ועיי' גם בשו"ת זכר יוסף (סי' קצ"ד), ועוד.

צעות ד"ס דהוא דוקא

בצרכי יוסף (סק"צ) הביא בשם שו"ת הלק"ט (ח"צ סי' כ"ח) שכתב דממאי דאמרו היו"א צימי ניסן, משמע שעל פרחי שקדים שממנהרין הרבה קודם ניסן אין לברך. וכתב בצרכי יוסף לבאר דעתו, דדוקא פרחי שקדים שדרכם תדיר למהר קודם ניסן אין לברך, אבל שאר אילנות אם לבלבו באדר שפיר אפשר לברך, אף לדעת הלק"ט, ע"ש. ועיי' ביאור צזה בשו"ת הר נבי (או"ח ח"א סי' קי"ח).

והוסיף עוד החיד"א וז"ל, ואני שמעתי דברכה זו על דרך האמת שייכא דוקא לימי ניסן, וכ"כ בצפרו מורה באמצע (אות קצ"ח) דהמדקדקים מקפידים לברך בניסן. ובקף החיים (סק"א) הביא כן גם בשם ס' מועד לכל חי וס' פתח הדציר. והסיק שם דכיון דאיכא פלוגתא

איתא בגמ' ברכות (דף מ"ג ע"ב) אמר רב יהודה האי מאן דנפיק ציומי ניסן וחזי אילני דקא מלכלצי, אומר ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וצרא צו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם, ע"כ. ונפסק בהרמב"ם (פ"י מהל' ברכות הי"ג) ובשו"ע (סי' רכ"ו סעיף א').

ויש להסתפק האם מה שנקטה הגמ' "ציומי ניסן" וכן הוא לשון הרמב"ם והשו"ע] היינו דוקא חודש ניסן, ובזמנים אחרים כגון אדר ואייר אין לברך ברכה זו, אף דהאילנות מלכלצות, או דלמא אורחא דמילתא נקט, דצריך כלל זמן לבלוב האילנות הוא בחודש ניסן, ואה"כ אף הרואה בחודש אדר או אייר יכול לברך, ובפרט במדינות אשר זמן הבלבוב הוא רחוק הרבה מחודש ניסן שהם יכולים לברך בזמן שרואים הבלבוב אצלם.

צעות ד"ס דהוא דוקא

כתב הריטב"א (מס' ר"ה דף י"א ע"א) וז"ל, וימי ניסן לאו דוקא אלא כל מקום ומקום לפי מה שהוא דמלכלצי, עכ"ל. וכ"כ רבינו אברהם בר יצחק בספר האשכול (עמוד סח) וז"ל, ולא דוקא צימי ניסן, אלא בזמן שרואה פרחי האילן בפעם ראשונה בשנה, עכ"ל. וכ"כ הא"ר (סי' רכ"ו סק"א) בשם הגדה לדרך, דה"ה הרואה באדר שמצרך. וכן משמע בספר הרוקח (סי' שמ"צ) הרואה אילנות שהולאו פרח, כגון צינים, מצרך ברכת האילנות. וכ"כ רבינו ירוחם. וכן הוא דעת המרדכי (ברכות דף מ"ג ע"ב סי' קמ"ח), ע"ש.

פרח יצרך בלא שם ומלכות, ואם ניסן דוקא, מה מקום
לזכרה לאחר ל' יום כלל, על כרחך דס"ל דניסן לאו
דוקא.

וכן מפורש בערוך השלחן (סי' רכ"ו סעיף א') וז"ל,
ובמדינתנו אינו ניסן אלא באייר או תחילת סיון
ואז אנו מצרכין, עכ"ל.

וכתב באשל אברהם (בוטשאטש תנינא סי' רכ"ו) וז"ל,
כמדומה לי ששנה זו זכרתי על האילנות בנוסח
רחמנא מנד שהי' אחר ניסן, והייתי מסופק, ואולי עדיף
תמיד לזכר בנוסח רחמנא גם בניסן, כדי להרחיק א"ע
מחשש פת"פ דאגודות, ע"י שרצים נהגו שלא לזכר גם
שלא נזכר להדיא בשו"ע [שלא לזכר] וכו', עכ"ל.

י"א' ניסן ה"ט תקופת ניסן

בשו"ת ויחי יעקב (חאו"ה סי' ח') הוכיח שניסן לאו
דוקא, וה"ה באייר, מהגמ' (ר"ה דף י"א ע"א),
רבי יהושע אומר מנין שניסן נולדו אבות, שנאמר ויהי
בשמונים שנה וארבע מאות שנה ללאת בני ישראל מארץ
מצרים בחודש זיו, צירח שנולדו בו זיוותני עולם (פרש"י,
חודש זיו, הוא אייר, וכשנתחדש אייר כבר נולדו אבות העולם
בניסן. א"נ פעמים שתקופת ניסן נמשכת בתוך חודש אייר של
לכנה). ור"א אומר בתשרי נברא העולם, וחודש זיו דאית
צ"י זיוא לאילני, דאמר רב יהודה היוצא בימי ניסן ורואה
אילני דמלכלצי מצרך זכר האילנות. הרי מצוה מדברי
הגמ' שחודש ניסן לאו דוקא, שהרי הגמ' מציאה סיוע
למ"ש חודש זיו (שהוא אייר) שיש בו זיו לאילנות. מדברי
רב יהודה שאמר היוצא בימי ניסן וכו', וצ"כ שהכוונה
על תקופת ניסן, ע"ש. הרי מצוה דהלשון "יומי ניסן"
לא משמע "חודש ניסן", אלא י"ל דהכוונה הוא לתקופת
ניסן, ולכן אם הכוונה לתקופת ניסן ודאי אורחא
דמילתא נקט, שרץ האילנות ללכלץ בתקופת ניסן.

צאת פוסק' זאנ"ט

בשו"ת יחיה דעת (ח"א סי' א') האריך בזה, ומסיק וז"ל,
נראה שלענין הלכה למעשה, לכתחילה אין לזכר
בחודש אדר, אלא ימתין לחודש ניסן, כדי ללאת ידי חובת

בזה, ומלשון הגמ' משמע דדוקא בניסן, וגם קיי"ל ספק
זכרות להקל, לכן אין לזכר אלא בניסן, ומי שאיחר ולא
צירך בניסן יכול לזכר אח"כ בלא שם ומלכות, עכ"ד.
ובס' חסד לאלפים (סעיף כ"ג) כתב דמ"מ ר"ח אייר [ל']
ניסן נחשב עוד כניסן לענין זה שיכול לזכר.

וכן בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ו סעיף ז') פסק דאין לזכר
זכר האילנות בחודש אדר, אלא יש להמתין לחודש
ניסן, ואם עבר ניסן ולא צירך, יצרך בחודש איירי בלא
שם ומלכות, ע"ש.

אך ל"ע בדברי הכף החיים, דהרי בדברי הראשונים
מצוה להדיא דניסן לאו דוקא. ועוד דהנה בשו"ע
(שם) כתב וז"ל, ואם איחר לזכר עד אחר שגדלו הפירות
לא יצרך עוד, עכ"ל. ומזה נקט שיעור זמן כזה כל עוד
שלא גדלו הפירות, קצת משמע דגם באייר כל זמן שלא
גדלו הפירות יכול לזכר. וגם מדברי החיד"א נראה דלא
משמע דמי שלא צירך בניסן הפסיד הזכרה, אלא שע"פ
הסוד יש ענין דוקא בניסן, וזהו רק לכתחילה.

ב"אור פלגות

נראה לזכר פלוגתתם, דיש לחקור אם הזכרה הותקנה
לשמחת הרואה לראשונה אילנות מלכלצים, או
שהזכרה תוקנה על תקופת חידוש הטבע. דאם הזכרה
תוקנה על חידוש הטבע, הרי פשוט דיש להתחשב עם
רוח האילנות שצארתו מקום, אבל אם היא לשמחת האדם
שרואה התחדשות בטבע, זה שייך גם כשרואה באדר
וכשרואה באייר.

צאת הא"ה וצו

כתב צמ"צ (סי' רכ"ו סק"א) וז"ל, בימי ניסן, אורחא
דמילתא נקט, שאז דרך ארצות החמים ללכלץ, וה"ה
בחודש אחר כל שרואה הלכלץ פעם ראשון מצרך
[אחרונים], עכ"ל.

וכן הוכיחו דס"ל לשו"ע הרב, ממה שכתב בלוח זכר
הנהנין (סי' י"ב סעיף כ"ג) היוצא בימי ניסן ורואה
אילנות וכו' ואינו מצרך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל
שנה, ואם חוזר ורואה אחר שלשים יום אילנות שמואלים

ולא גדלו פירותיהם, עכ"ל.

וגם בשו"ת צלל החכמה (ח"ו סי' ל"ו) האריך בזה, ומסיק וז"ל, העולה להלכה, א) נכון להזדרז לזכר על אילנות המלצלים בחודש ניסן דוקא, ב) עזר ניסן ולא צירך, יכול לזכר גם אח"כ, עכ"ל.

ובהגר"ח קניזסקי שליט"א השיב (לידידי ר' שמעון ברעכער שליט"א) דאחר ניסן יצרך בלא שם המלכות.

כל הדעות, וכמ"ש בשו"ת ויחי יעקב (סי' ח'). וכ"כ הגאון הראש"ל בשו"ת משפטי עוזיאל (ח"א או"ח סי' ו'), שעיינו הרואות לרבותינו שצירושלים שהיו מדקדקים תמיד לזכר ברכת האילנות צניסן דוקא. וטעמם ונימוקם עמם, ע"ש. אבל אם לא נזדמן לו לזכר ברכת האילנות עד שיכל ניסן, רשאי לזכר ברכת האילנות בחודש אייר, ולא יאבד ברכה יקרה זו מידו. ויסמוך על דברי רבותינו הראשונים והאחרונים שפסקו שניסן לאו דוקא, ובלבד שיהיו עדיין האילנות צפריחתם,

ב. באדר ראה אילנות מלבלבות האם יברך עליהם

ראשונה אם יכול לזכר ברא"י שני. ואף שצמ"צ (סי' רכ"ו סק"ה) פסק דאפי' מי שלא צירך ברא"י ראשונה, מצרך ברא"י שני, מ"מ יתכן דעדיף לזכר בחודש אדר ולא להכנס למחלוקת אם מצרכין ברא"י שני.

ובהגר"ח קניזסקי שליט"א השיב דנכון לכתחילה לזכר צניסן.

יש להסתפק מה הדין צמי שיכל צימי אדר וראה אילנות מלבלבות האם יברך עליהם מיד ברכת האילנות, או דימתין לחודש ניסן, ויצרך אז בכדי ללכת יד"ח חליצא דכו"ע. וקל"ט יש לזכר דיצרך מיד שרואה צפעם הראשונה, ואף דזכר בחודש אדר, דהנה נחלקו הפוסקים [עיי' לקמן בזה] צמי שראה האילנות ולא צירך ברא"י

ג. מדינות שבדרום העולם שזמן פריחת האילנות הוא באולול ותשרי

שכל האילנות מלבלבין בחדש אחר שפיר יכול לזכר עליהן אז וכו', ונראה דזהו באמת כוונת הריטב"א (ר"כ דף י"א ע"א) שכתב וז"ל, ויומי ניסן ל"ד אלא כל מקום ומקום לפי מה שהוא דמלבלבי עכ"ל, אפ"ל דבאמת ס"ל דוקא ניסן רק למשל כמו באוסטרליה מצרכין במרחשון, ואין ראוי מזה בא"י וצב"ל אי מותר לזכר באדר או באייר, עכ"ל.

בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' ע"ז) דן מתי לזכר ברכת האילנות במקומו באוסטרליה שהאילנות מלבלבין הרבה לפני חודש ניסן. והאריך בשי' הראשונים אם צמדינתו צריך לזכר דוקא בחודש ניסן. וכתב וז"ל, אבל עדיין יש לחלק ולומר דדוקא צמדינתו שדרך רוב האילנות ללבלב צניסן אז אין יכול לזכר בחדש אחר, אף באילנות שדרך ללבלב הרבה קודם ניסן, אבל צמדינתו

ד. שבת ויו"ט

הטעם למה לא להגיד

כתב הגר"ח פלאג'י צ"ח מועד לכל חי (סי' א' אות ח') וז"ל, בקושטא יע"א נוהגים לזכר ברכת האילנות אפי' בשבת ויו"ט, אכן פה וכו' לא ראיתי ולא שמעתי מימי עולם דמצרכין בשבת ויו"ט ברכת האילנות, וכנראה דהא בזה תליא, דכיון דהן נוהגין שלא לזאת החוזה לכן אפי' בשבת מצרכין, אכן אכן דנהגין לזאת, א"כ בשבת דאית' באזהרה דאל יא אש ממקומו לא מצרכין, אלא דאם נאמר דהוא משום חשש שמא יטלטל את האילנות או יקח צידו הפרחים להריח בהם ושמא יתלוש, ולזה אפי' בקושטא יש להם לחוש שלא לזכר בשבת ויו"ט, עכ"ל.

והו"ד זכף החיים (סי' רכ"ו סק"ד). והוסיף עוד דלדברי המקובלים שכתבו שע"י ברכה זו מצרר ניזוני הקדושה מן הצומח, יש עוד איסור נוסף דבורר, וע"כ אסור לזכר ברכה זו בשבת ויו"ט וכן עמא דבר, עכ"ד.

ובעיקר דבריו עמדו רבים בזה, דלכאוי' מ"ש מכל ברכה וברכה על דברי מאכל וכו', דגם בזה ידוע ע"פ קבלה שמצרכין ניזונים וכו', ומדוע לא חיישינן לאיסור בורר. ועוד העירו דהא לא עושה מעשה ברירה בידיים, וגם דהרי הוא בורר אוכל מתוך פסולת ניזוני הקדושה מן הצומח ולאחר שרי.

ובשו"ת משנת יוסף (ח"א סי' ס"א) האריך בזה, והביא מחמתו טעם למה שנהגו שלא לזכר ברכת האילנות בשבת, משום דהוי כעין עוצה דחול לילך ולראות איך שהפירות גדלים, ובפרט בפירות שלו יש בזה אולי גם משום ממנוח חפניך, וכמעשה דחסיד אחד (שבת דף ק"ג ע"ב) שנפרצה לו פרצה בשדהו ונמלך עלי' לגודרה וכו', ונמנע ולא גדרה, וה"נ יכול עי"ז לבוא לידי מחשבה מה לתקן באילנותיו, ולפי"ז כשרואה בשבת אילנות מלכלצין בדרך מקרה לא שייכות החששות הנ"ל.

הטעם למה לא להגיד

הגר"ח פלאג'י בשו"ת לצ חיים (ח"ב סי' מ"ד) העלה דשפיר יכולים לזכר ברכה זו בשבת צלי ספק.

והביא צ' ראיות לדבר, חדא ממש"כ בשו"ע (או"ח סי' של"ו סעיף י') וז"ל, הדם מחובר מותר להריח בו, אבל אחריו ותפוח וכל דבר הראוי לאכילה אסור להריח במחובר שמא יקוץ אותו לאוכלו, עכ"ל. הרי דאפי' ברכת הריח בעוד הפרי באילן הי' מותר לזכר אי לאו החשש שמא יצוא לקוץ הפרי ולאוכלו, אבל ברכת האילנות שאינו נוגע באילנות ואינו מריח בהם, וגם אין שם פירות הראויין לאכילה, וליכא חשש שיצוא לאוכלו, לכן שפיר רשאי לזכר. ועוד ראוי הביא מהא דאיתא במדרש רבה (פכ"ט סי' ב') מעשה בחסיד אחד שיצא לכרמו בשבת וראה עוללה אחת וזכר עלי'. והביא דציפה תואר פי' שאותו חסיד צירך על ראייתה או ברכת שהחיינו או שככה לו בעולמו, וא"כ כמו דחזינן ששרי לזכר שהחיינו או שככה לו בעולמו בשבת, א"כ אף אכן נמי נימא דיכול לזכר ברכת האילנות בשבת צלי ספק, ע"ש.

ובס' מעשה חמד (בהערות שצסוף הספר אות ג') הביא בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א שהעיר בזה"ל, מש"כ הלז חיים להוכיח מהמד"ר שמצרכין בשבת הוא דבר פלא, שהרי אין עניינינו לכאן כי אש לשהחיינו, וכמו שפי' הרד"ל, ובש"כ ז"ל כן, דהא אין מצרכין על הפירות כי אש על הפרחים ועוללה זו פרי, וע"ש עוד ברד"ל שנטה למחוק תיבת בשבת דט"ס הוא, עכ"ל.

וי"א דבשבת עדיפא שאז יש התקצרות רוב עס, ועוד מועיל להשלמת מאה ברכות. ואחד אמר להגר"ח קניבסקי שליט"א שראה צסוף דהסטייפלער ז"ל דוקא צירך אותו בשבת לזכר מטעם מאה ברכות, והשיב דלא זוכר את זה. אך השיב הגר"ח שליט"א דיש לו מאה ברכות בלא זה.

והוצא כ"ז גם בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ח בהשמות סי' י"ז). ועי' בשו"ת דברי שלום (ח"ו בהערות לחלק או"ח סי' י') שו"ת בלל החכמה (ח"ו סי' ל"ז) ושו"ת שרגא המאיר (ח"ח סי' י"ג).

צאת פוסק' זמנ'ט

בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ו סעיף ה') פסק דאין לזכר ברכת האילנות בשבת.

ועיי' בשו"ת צאר משה (ח"ג סי' מ"ג אות ז') שהביא דברי הכף החיים, ותמה עליו, ע"ש. וכתב ולפענ"ד המצרך לא הפסיד.

והאדר"ת נהג לצרך צרכה זו בשבת הראשונה של חודש ניסן בכדי להשלים מאה צרכות. ועיי' צס' בשלמי מועד (פי' ס"ז) שמעיד שהגרש"ז אויערבאך ז"ל צירך אף בשבת. ועיי' עוד צס' מטעם חמד צמטשה רב מצטל הקבלות יעקב (אות ג') שמציא שצירך אף בשבת קודש.¹

והגר"ח קניצסקי שליט"א כתב שכמדומה שאלם נהגו לצרך צרכת האילנות אף בשבת. וכן הגרי"ש אלישיב ז"ל נהג לאומרו גם בשבת. וכן הגרי"י פישר ז"ל (הליכות אבן ישראל) פעמים הלך לצרך צרכת האילנות בשבת. וכן ציו"ט של פסח.

ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' קל"א) כתב וז"ל, ומהאי טעמא גופא שנהגו לא ללאת לתשליך

צר"ה בשבת, נהגו לא ללאת בשבת לצרכת האילנות, דחוששין שמא יוליא סידור להתפלל או לצרך, אבל אם ראה אפי' שתי אילנות ודאי יש לצרך ואפי' בשבת, ועיקר המנהג לא לצרך היינו לא ללאת בשבת לפרדם סביב העיר כדי לצרך, וכמ"ש. ומה שפסק חכ"א לא לצרך בשבת (צכף החיים מציא בשם מועד לכל חי שאסור בשבת שמא יטלטל האילנות או יקח צידו פרחים ולדבריו כן נהגו), אבל כמדומני שגורמים מכשול שמעציר על מלוא הצאה לידו ואסור, וכ"ש לפוסקים שעיקר הצרכה היא רק פעם ראשונה שרואה, ואם נמנע מלצרך בשבת מצטל הצרכה לדצריהם. ואף שלהלכה נראה ההכרעה שמצרך גם אחר כך, עיי' צמ"צ (סי' רי"ט סק"ה) היינו בלא צירך, אבל לכו"ע עיקר המלוא לצרך פעם ראשונה כשרואה, עכ"ל.

ה. ברכת החממה וברכת האילנות הי מינייהו קדים

כאן שמעתי.

וכתבתי להגר"ח קניצסקי שליט"א לשאלו, מה בדיוק הי' הספק, ומה היתה הראי', ונתכבדתי צמכתו היקר וז"ל, השאלה הי' אם צרכת אילנות תדירה טפי שנוהגת כל שנה, או צרכת עושה מעשה צראשית תדירה טפי שנוהגת על הצרכים ועל הימים וכו', והבאתי ראי' מסוכה נ"ו דאמרינן דזמן תדירה טפי מסוכה, אע"ג דזמן של מלך ושל פרי חדש אינה זו של סוכה, מ"מ כולו צרכת זמן, ה"נ עושה מעשה צראשית תדירה. מיהו סברא דרצ דמלוא דיומא עדיפא לכאוי' ל"ש כאן דרק צמקרה הוא היום, ולא דמי לסוכה דהתורה חייבה צט"ו צתשרי, עכ"ל הגר"ח שליט"א.

כתב צס' פניני רבינו הקבלות יעקב (ח"צ עמוד סו) וז"ל, הנה שמעתי וכו', כשיצא כבוד מרן הקבלות יעקב זצוק"ל לראות את זריחת החמה, כדי לצרך צרכת החמה, ראה גם לראשונה אילנות ציומי ניסן, ונתעורר אללו ספק איזו צרכה להקדים, אם צרכת האילנות, דהויא תדירה בכל שנה, משא"כ צרכת החמה הויא אחת לכ"ח שנה, או צרכת החמה, דאמנא חיוצה הוא רק אחת לכ"ח שנה, אבל מטבע הצרכה הוא עושה מעשה צראשית, ומטבע כזו אמרינן כמה פעמים בשנה גם על צרכים וכו', משא"כ הנוסח של צרכת האילנות אמרינן רק פעם אחת בשנה. ופשטה לה צנו הגאון המופלא מהשרי"ח שליט"א מרש"י סוכה נ"ו א', עד

1. אך צביאורים (שס) כתב דאין ללמוד הלכה ממעשה זה, כיון שהי' זה צשנתו האחרונה ויאל צטרחא גדולה מחוץ לבית הכנסת, ויחכן שחש שלא יוכל ללאת ציום חול לכן צירך בשבת, ע"ש. ונראה פשוט דאם חושש שאם לא יצרך בשבת יפסיד הצרכה וכגון שלא צירך והגיע סוף ניסן והפירות עומדים לגדול דשפיר יצרך בשבת.

אך הביא מהגר"א גורצין שליט"א דאמר דלדקו דצרי
הגר"ח קניבסקי שליט"א, דציאור הדבר הוא דעושה
מעשה בראשית היא ברכה על כלל היצירה, ורק יש כמה
וכמה מחייבים שגורם לברך על היצירה, משא"כ ברכת
האילנות שהיא ברכה פרטית ואינה על כלל היצירה, ולכן
ודאי דשייך לומר דתדיר מתחייב בצרכה על היצירה,
וכוי תדיר ושאינו תדיר וקודם, עכ"ד.

ובס' משאת המלך (על הרמב"ם ח"א סי' ק"צ) העיר על
דברי הגר"ח שליט"א, דרש"י כתב דברכת הזמן
תדירה כיון שהיא על כל ג' רגלים, ולא כתב משום כלי
חדש.

ובס' שיח השדה (ח"ג בחידושי לזכרון דף נ"ט ע"ג)
הגר"ח קניבסקי שליט"א הסכים לזה וז"ל, יש
להסתפק מי שצריך לברך ברכת החמה וברכת האילנות
איזה קודם וכו', ויש להביא ראיה מסוכה נ"ו א' רב אמר
סוכה ואח"כ זמן מזלזל דיומא עדיפא, ורצ"ח אמר זמן
ואח"כ סוכה תדיר קודם, אלמא אע"ג דברכת זמן של
סוכה אינה זו של מזלזל ושל פרי חדש, מ"מ כיון דכולהו
ברכת זמן חשיבא תדיר, א"כ ה"נ עמ"כ חשיבא תדיר
טפי, מיבא סברא דרצ דמזלזל דיומא עדיפא לכאוי' ל"ש
כאן דרך במקרה הוא היום ול"ד לסוכה שהתורה חייבה
צט"ו בתשרי, שוב הראוי שרש"י צסוכה כתב זמן תדיר
שנוהג בכל הרגלים, ולפי"ז אין הראי' מוכרחת, עכ"ל.

ועי' במעשה חמד (סי' כ"צ) שהאריך בזה. ועי' בס'
ברכת החמה כהלכתה (עמוד רע"ז) שכתב שהקבלות
יעקב זצ"ל החליט לברך קודם ברכת החמה משום טרחא
לציבורא לציבור שהמתין עליו, אלא שצריך יליאחא
מלדרמן ראה אילנא דמלצלצי, וצריך עליהם. ומצואר
מכל הנ"ל שהיכא שרואה קודם האילנות יברך עליהם
אף שברכת עושה מעשה בראשית תדירה יותר ויתכן
דהוא משום דאין מעצירין על המזוה, וגם משום דיש
הסוברים דהיכא שלא צריך על האילנות צראי' ראשונה
שוב לא יברך.

והעיר עליו וז"ל, טענו הלומדים שי' דלכאוי' יש לחלק,
דצסוכה נ"ו א' יש מחייב אחד [ישיבת סוכה]
לשתי ברכות, שהחיינו ולישצ צסוכה, וכד דיינין איזה
קודמת, בזה הואי תדירות שהחיינו הכרעה כלפי
הלישצ צסוכה, משא"כ צנידון השאלה, שהיו שם שני
מחייבים, לשתי ברכות נפרדות [ראיית האילנות מחייבת
ברכתה, וראיית החמה מחייבת ברכתה], אכתי יש
מקום להסתפק דהמחייב התדיר [ראיית האילנות, שהוא
מחייב תדיר בכל שנה] קודם להמחייב הלא תדיר [ראיית
החמה, שהיא מחייבת רק אחת לכ"ח שנה], וע"ז הלא
לכאוי' אין לנו ראיה שמ"מ תדירות נוסח הברכה
שתיאמר על החמה עדיפא מתדירות מחייב הברכה על
האילנות, עכ"ל.

והשיב הגר"ח שליט"א וז"ל, איני רואה חילוק, כי אין
כאן מזלזל אלא ברכה, ואם הברכה נקראת
תדירה ממילא חיובה קודם, עכ"ל.

ובס' שלמי ניסן (על פי כיז מצרכין סי' ע"ט אות ה')
העיר על דברי הגר"ח שליט"א, דלכאוי' יש לחלק
ולומר דאין לדון כאן משום תדיר ושאינו תדיר, דהרי
ברכת עושה מעשה בראשית היא הודאה וברכת השבח
כשרואה החמה או הצרכ וכדומה, וכן ברכת האילנות
הוי ברכת השבח, אלא דברכת עושה מעשה בראשית הוי
ברכה כללית. וברכת האילנות היא ברכה פרטית,
ובכה"ג אין שייך כלל המושג של "תדיר ושאינו תדיר,
תדיר קודם", וכמו דמצינו בצרכות הנהגין דיש ברכה
כללית כברכת שהכל, ויש ברכה פרטית כברכת צפה"ע,
וכמו דהתם פשוט דאף ששהכל יותר תדיר מהעץ, אין
צריך להקדימו, אלא אדרבה צריך להקדים את ברכת
צפה"ע שהיא פרטית לברכת שהכל, אף כאן אין צריך
להקדים ברכת עושה מעשה בראשית לברכת האילנות.
משא"כ בצרכות שהחיינו דהזמן שעושה הדבר יש עליו
ברכה, וחזן מזה יש ברכת המזל, בכה"ג שייך לומר
תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם.

דעות ד"ר זצ"ל בצרכי הפחות ה' אילנות

ובן מבואר צסמ"ג (עשין כ"ז סוף זרכת הכודאות
והבקשות) ובסמ"ק (מזה קנ"א). גם הבה"ג (פ"ו
זכרכות) כתב האי מאן דנפק ציומי דניסן לדברא וחזי
חילני דמלכלצזי וכו' ע"ש. וא"כ גם מדברי הסמ"ג,
הסמ"ק והבה"ג יש לדקדק הכי. ובזכרכי יוסף (סק"ז)
הביא לדברי הלק"ט הנ"ל. וכ"כ הגר"ח פלאגי (צס'
מועד לכל חי, סי' א' סעיף ע').

וכן פסק בשו"ת אור לליון (ח"ג פ"ו סעיף א') וז"ל, אין לדרך זרבת האילנות אלא אם רואה שני אילנות מאכל, ואפי' הם ממין אחד, עכ"ל. וכן פסק הגרי"י פ"ש זצ"ל (בליכות אבן ישראל).

צדקות ד"ס לא עשה כל המדות 'אילנות

בעצודת הקדוש להחיד"א (אות קג"ח) כתב וז"ל, ישתדל
לצרך צרכת חילנות צימי ניסן והמדקדקים
מקפידים שיהי' צניסן דוקא ויהי' שתי חילנות ויואלים

ובשורת צלל החכמה (ח"ו סי' ל"ו) הביא אריכות בזה, וסיים וז"ל, על כן נראה כי נכון למדקדקים להזהר בזה אם כי מעיקר הדין די צאילן אחד וכמש"כ, עכ"ל. וכן פסק הגר"ח קניבסקי שליט"א (צם' שערי ציון עמוד ח) דהמנהג להקפיד ולזכך על צ' חילנות. וכן צם' שלמי מועד (פי' ס"ו) הביא שהגרש"ז אויערבאך זל"ל הידר לזכך צראיית צ' חילנות. וכן פסק הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

זכרונות ד"ר יעקב יעקבס

בעיקר מש"כ לדייק מלשון הגמ' דנקיט "אילני" דהוא לשון רבים, הנה הרא"ה (בחידושו לזכרות שם) גרס "בהאי מאן דנפיק וכו' וחזא אילנא דקא מלבלזין", ומבואר דסגי בצילן אחד. וכן הוא גירסת הראב"ה. וגם צשו"ת מהרי"ל שמציא מימרא זו דרך אגב נמלא בגירסה כך. וז"ל המהרי"ל (סי' קמ"ג), אלא אדרבה נ"ל לדמותו למאן דנפיק ציומי ניסן וחזי "אילנא" כו' עכ"ל. וכן מוצא שכן הוא הגירסא בדפוס ראשון (וייניא"ה) וצדקדוקי סופרים, ע"ש.

אלא אף לפי גירסא דידן דגרים "אילני", י"ל עדיין דלאו דוקא נקט, וכמש"כ בשו"ת צלל החכמה (ח"ו סי' 10).

מצשורות הטובות ועל ראיית כל חכם מחכמי ישראל ועל ראיית כל מלך ממלכי ישראל לריך לצרך, וכן ישתדל לרוץ לקראת כל מלך ממלכי ישראל ועכו"ם, וכן לצרך על כל אדם נאה מצני אדם הנאים.

ולפי"ז שפיר יתפרש כן צפשיטות גם הא דאר"י האי מאן דנפיק ציומי ניסן וחזי "אילני" דקא מלצלזי וכו', היינו אחד מכל אילנות או מיני אילנות שצרא הקצ"ה צעולמו, יאמר צרוך שלא חיסר צעולמו כלום, ואין שום הוכחה שאין לצרך עד שיראה עכ"פ שני אילנות.

וצשו"ת רצות אפרים (ח"ח סי' ע"ז) הביא שהגר"מ פיינשטיין ז"ל צירך על אילן אחד.

וכתב צשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' קצ"א) וז"ל, נראה דלשון הגמ' "מאן דנפיק וחזא אילני", משמע דנפיק לשדה עם כמה אילנות כמו צשדה אילן שגורם לו הודאה להקצ"ה על ריבוי האילנות וכמוש"כ בהלכות קטנות ח"צ סי' כ"ח, ואף דנראה דלא מעכב, דהגמ' אורחא דמילתא נקט עי' צלשון הרמב"ם פי"ב מצרכות "היואל לשדות או לגנות וראה אילנות" ובודאי שאין שדות או גינות לעיכוצא וסגי צשדה אחד והכי נמי אילנות וז"ל. וצ"ב עפ"י קצלה מלוא מן המוצחר ללאת ולצרך על פרדם עם עני פרי, ולא על אחד או שנים לצד, שחשוב להודאה כשיש עניס הרבה יותר וכו', וצ"ב גם לגירסא "אילני" אין הכרח שהוא לעיכוצא וכמ"ש, שיתכן שלא דוקא נקט אילני ואורחא דמילתא נקט שיואל מהעיר רואה כמה אילנות. ויש לסמוך ולצרך צאילן אחד אך לכתחלה נכון להדר צב' אילנות, וצפרדסים עדיף וכמ"ש, וכמוש"כ רצינו החיד"א צ"מורה צאלצע" שהמדקדקין נזהרין צזה, עכ"ל.

ל"ו) מהא דקתני מחגי' (צרכות נ"ד ע"א) על ההרים ועל הגצעות על הימים ועל הנהרות ועל המדצרות אומר צרוך עושה צראשית, ע"כ. ופשוט צכל הפוסקים כי גם על ראיית הר אחד גצעה אחת יס אחד וכו' לריכין לצרך, ואע"ג דקתני הרים גצעות ימים וכו' הכל צלשון רבים, ולא אמרינן דמיעוט הרים גצעות ימים נהרות ומדצרות שנים ואין לצרך רק על ראיית שניים מהם. אלא ודאי דהכי פירושא, על ההרים ועל הגצעות וכו' על כל אחד ואחד מן ההרים הגצעות הימים וכו' שגצורת הצורה ית"ש ניכרת צהם לריך לצרך. וכן קתני עוד צמתני" שם, "ועל צשורות טובות" אומר צרוך הטוב והמטיב וכו', דפשוט צכל הפוסקים שגם על צשורה טובה אחת ויחידה לריך לצרך. ושם צגמ' (צרכות נ"ח ע"א) איתא ת"ר הרואה חכמי ישראל אומר צרוך שחלק וכו', הרואה מלכי ישראל אומר צרוך שחלק מכצודו ליראיו, מלכי עכו"ם אומר צרוך שנתן מכצודו וכו', ופשוט שגם על ראיית חכם ומלך אחד מצרכין. ועיי' עוד שם צסמוך, אר"י לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל ולא לקראת מלכי ישראל צלצד אלא אפי' לקראת מלכי עכו"ם, שאם יצכה יצחין וכו' הוו קאלזי כולי עלמא לקצולי אפא "מלכא" וכו' ע"כ. הרי אע"ג דקאמר לקראת "מלכא" לשון רבים, הוו קאלזי כו"ע לקצולי אפי' "מלכא" מלך אחד צלצד. עוד ראי' מפורשת מהא דאיתא התם (נ"ח ע"ב) ת"ר וכו' ראה צריות טובות ואילנות טובות אומר צרוך שצכה לו צעולמו ע"כ. וכן מצואר צירושלמי (פ"ט דצרכות ה"א דף ס"ג צ) הרואה אילנות נאים וצני אדם נאים אומר צרוך וכו', מעשה צר"ג שראה גוי' אשה נאה וצירך עלי' וכו', ע"כ. הרי דקאמר צני אדם נאים לשון רבים, ומציא עלה מעשה דר"ג שצירך על ראייתה של א' צלצד. אלא ודאי הכוונה צכל אלה שנקטן צלשון רבים לומר, שעל כל צשורה טובה

ב. אילן אחד בתחילת החודש ושני אילנות בסוף החודש

ולביות מן הזרזין שפיר יצרך אף על אילן אחד.

ופסק הגר"ח קניבסקי שליט"א (שס) דאעפ"כ לא יצרך
בראית אילן אחד, כיון שיש צד ספק בצרכה, כיון
דלשון הגמ' הוא אילני בלשון רבים, לכן ימתין מלצרך
עד שיראה צ' אילנות.

והגר"מ שטרנבוך שליט"א השיב דלכתחילה יש לו
להמתין, אך לא מסיק ע"ז למעשה.

יל"ע מה הדין באדם שיש לו אילן אחד בתחילת החודש,
האם יש לצרך עליו, ואם יצרך יהא מן הזרזין
המקדימין למזות, ויודע שאם ימתין להמשך החודש יהא
לו צ' אילנות ויותר, האם ימתין או לא. ואפשר יש לזרף
בזה שי' הסוצרים שצריך לצרך רק צראי ראשונה ואם
ראה פעם אחת ולא צירך הפסיד הצרכה וכדין שאר
צרכות הראי'. ואף שלא קיי"ל הכי, כמבואר צמ"צ
(סק"ה) מ"מ יתכן שצבציל לחוש לדעת הסוצרים כן

ג. אם צריך שבשעת הברכה לראות ב' האילנות ביחד

ופסק הגר"ח קניבסקי שליט"א (שס) דסגי צמה שרואה
קודם הצרכה אף כל אילן צפנ"ע.

יש להסתפק צהאי דין דעדיף לצרך על צ' אילנות ביחד,
האם צריך בשעת הצרכה לראות את צ' האילנות יחד,
או דסגי צמה שראה קודם הצרכה כל אילן צפנ"ע.

סוג אילנות

א. אילני מאכל

ובמועד לכל חי (שס). וכ"כ צמ"צ (סק"צ).

ואילן שאין פירותיו ראויים לאכילה אלא לתבלין, כתב
צמעשה חמד (פרק שני סעיף ל"צ) דיש לחלק בזה,
דעל פלפלים ולימונים מצרך, שמ"מ נאכלים צפנ"ע, אצל
שאר תבלינים אינו מצרך.

וכתב עוד (סעיף ל"ג) דיש לצרך על פרח העשוי להצמיח
פרי, אצל פרח שלא יצמיח פרי, אע"פ שאילן פירות
הוא, אין לצרך עליו.

כתב צשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ו הערה א') דמלשון
הצרכה "וצרח צו צריות טובות ואילנות טובות
ליהנות בהם צני אדם", משמע דהיינו באילנות שיש
בהם הנאת אכילה. שאין לומר הכוונה להנאת כל
וכדומה, שהרי הנאה זו אינה קשורה לליצלוז האילנות,
ולמה מצרך דוקא בשעת הליצלוז, וע"כ דמייירי באילנות
שיש בהם הנאת מאכל, ולכן מצרך בשעת הליצלוז,
שהליצלוז הוא השלב שלפני יציאת הפרי, וראי' זו
משמחת לצ האדם. וכ"כ צשו"ת הלק"ט (ח"צ סי' כ"ח)

ב. אילן הנותן ריח טוב

טוב, גם אם לא הוי עץ מאכל, דאף זו הנחת בני אדם.

כתב צ"ב (סי' שצ"ו) דמהר"ם מרומנוב זצ"ל
ס"ל דאפשר לצרף גם על אילנות שנותן בהם ריח

ג. אילן סרק

צרכת שבת, וכיון שנתן הודאה עליהם לא צריך לצרף
עוד, ע"ש.

וכ"כ צ"ב (מעשה חמד (פרק שני סעיף כ"ד) דאם צריך על
אילני סרק שאינם עצי פירות, לא יצרף שוב, שהרי
להראשונים אפשר לכאוי' לכתחילה לצרף על אילני סרק,
דלא נתפרש דדוקא אילני מאכל אלא בהלכות קטנות,
ולפיכך אף לכתחילה יש להקפיד בזה, שכן הוכרע
בפוסקים וצ"ב, ואף אם אין לו אילן אחר לא יצרף כלל,
אבל בדיעבד שכבר צירף פשוט שלא יצרף שוב.

כתב צ"ב (סי' רכ"ו סק"צ) דאין לצרף על אילן סרק
[והיינו שלא ניטעו ע"י אדם ולומחים מאליהם].
ויל"ע מה הדין צמי שצריך על אילן סרק בטעות, אם
צריך לחזור ולצרף שנית. והגר"ח קניבסקי שליט"א השיב
דלכאוי' צריך לצרף.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' נ"ג אות ד') דן בזה, והביא
דעת היעב"ץ (צמור וקניעה סי' רכ"ה) דגם על
אילן סרק יכולים לצרף. וכתב דאע"פ שלהלכה אין
מצרכין על אילן סרק, מ"מ נראה דלא יצרף עוד פעם,
לא מפני ספק צרכות להקל, אלא משום שצרכה זו היא

ד. אילן שהזקין ואינו מניב פירות

ובס' מעשה חמד (פרק שני סעיף כ"ה) כתב דאין לצרף
עליו, ותמה על המשנה יוסף, דמה לי שהאילן ראוי
לאכילה, אבל סו"ס אין לו פריחת פירות.

כתב צ"ב (משנת יוסף (ח"א סי' ס') דאילן שהזקין
ואינו מניב פירות, או שהיתה שנת צלורת ואין
עתידים לגדול פירות, יצרף עליו.

ה. אילן ערלה

לצטלה, כיון שלהלכה נפסק ציו"ד (סי' רצ"ד סעיף ט')
שספק ערלה בחו"ל מותר, וא"כ שפיר ראוי ליהנות
מפירות אלו ואפשר לצרף.

ולענין ודאי ערלה לא הכריע רעק"א. וכפשוטו משמע
דס"ל דאין לצרף, דכל היתרו הוא רק משום ספק
צרכה.

צאת רעק"א

רעק"א (בהגותיו לשו"ע סי' רכ"ו) נסתפק הרוואה
אילנות ערלה שהם צתוך שלש שנים לנטיעתם
אם יצרף עליהם צרכת האילנות, או כיון דא"א ליהנות
מפירות אילנות אלו, אין לצרף עליו. וכתב דהיכא דהוי
ספק אם אילנות אלו ערלה יצרף, ולא מיקרי ספק צרכה

צאת מקור ח"ס

צ'ס' מקור חיים (צקינור הלכות) כתב דברואה אילן אין
לריך לחשוש שמא הוא ערלה כיון דהוי מיעוט דלא
שכיח, דתוך ג' שנים ילצלצו. ועוד דלא נאסר צערלה רק
פרי.

הרי צטעם הראשון מצואר דאין לצרך עליו, אך מטעם
שני מצואר דמותר לצרך עליו.²

צאת הרב פאלטס

צשו"ת רצ פעלים (ח"ג או"ח סי' ט') כתב דמותר לצרך
על אילנות אלו מתרי טעמי, שכתב צאשל אצרהם
(סי' קע"א סק"א) וז"ל, יראה לי פירות האסורין בהנאה
כערלה וכלאי הכרם אסור לצזות אותם להשליכם לפני
חתן וכלה לשמוח בהם במקום טיט רפש אע"ג דמזות
לאו ליהנות נתנו, ועוד שאין נהנה מגוף הפרי, מ"מ
ציזוי איכא ולא משום הפסד אוכלין נגעו זה אלא אסור
לצזות לצעט צטוצה וכו', ומזוה לשורפן אצל לא לצזותן,
עכ"ל. וא"כ ה"ה צנז"ד י"ל דצרכת הראי' מזוה הוא,
ואע"ג שהפרי היוצא מן האילן אסור בהנאה, מ"מ
מזות לאו ליהנות ניתנו.

ועוד כתב טעם להקל, דכיון שגם אילנות הללו עומדים
ליהנות בהם צני אדם, ורק זמנם הוא לאחר שעצרו
שני ערלה שפיר יכול לצרך עתה כשרואה הפעולה של
האילן לפניו.

ובצשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ו הערה ד') כתב לפקפק
בעיקר טעמו, שכיון שהפירות היוצאים מפרחים
אלו שרואה לא ראויים ליהנות מהם, איך יצרך על יציאת
הפרחים ליהנות בהם צני אדם.

צאת הדואר מ'שר'ס

צשו"ת דוצצ מישרים (ח"ג סי' ה') נשאל צזה, וצשאלה
מלדד דאפשר לצרך משום שעכ"פ הפירות
ראויים לעכו"ס או לחולה. וצתשובה כתב ג"כ להחיר
לצרך מחמת הטעם השני שכתב צרצ פעלים דכיון
שכוונת הצרכה היא על ענין הצריאה צכללה שצעמס
נצראו אילנות ופירות ליהנות בהם צני אדם, ואין מעכצ
מה שעתה מחמת גזירת התורה אין ליהנות מהם, כיון
דמ"מ לאחר שיעצרו שנות הערלה יהיו פירות אילן זה
מותרים, ולכן שפיר מצרך, ע"ש.

והוכיח כן ממחתי' דמעשר שני (פ"ה מ"א) דאילן של
ערלה מלייגין אותו צחרסית, ורשצ"ג פליג דס"ל
דצמה דצרים אצורים צצציעית, אצל צשאר שנים
שצאים לגזול הלעיטהו וכו', ואם אין מצרכין עליו צרכת
האילנות יהי' מחויב לציון שלא יכשלו בהם כשרים לצרך
עליהם צרכה זו ויעצרו צלאו דלא תשא, ע"ש.³ ועי'
בהליכות שלמה (הל' תפלה פכ"ג הערה 120). ועי' מש"כ
צזה הגרצ"י קוק שליט"א צס' הצכרון זכרון יחושע
(עמוד תמ).

אך הגרד"צ שנאורסון שליט"א כתב (הו"ד צס' שערי ציון
עמוד יג) צזה"ל, שמעתי מאצני הגרי"מ שנאורסון
שליט"א ראש ישיבת טשעצין ששמע מצקנו הגאון
מטשעצין זצוק"ל קודם פטירתו, ואמרו לו צמוגע למה
שפסק צספרו דוצצ מישרים שהגיעו אליו הרצה הערות
אשר לא השיצ עליהם וז"ל, איני חוזר צי משום תשובה
שפסקתי, חוץ מהתשובה לענין צרכת האילנות צערלה,
וכי אפסוק נגד הגרעק"א, עכ"ד. דהרי רעק"א נסתפק
רק צספק ערלה, ומשמע דצודאי ערלה אין לצרך עליו.
ועי' צשו"ת ניץ אליעזר (חט"ו סי' ט"ו) שהאריך דצצרי
הדוצצ מישרים.

2. הגר"מ שטרנצוך שליט"א (צס' פשט ועיון עמ"ס צרכות דף מ"ג ע"צ) ציאר פלוגתתם, דתלוי צגדר הצרכה, אם זהו צגדר צרכת הנהנין שרואה
שמתקרב העת שיכול ליהנות וע"ז מצרך, או שמצרכים על טבע האילנות שפרי יוצא צעתו, דאם על ההנאה מצרכין, א"כ לא מצרך, ואם על
העצים שפרים צעתם, שפיר מצרך.

3. ובצשו"ת אור לציון (שס) כתב דאין ראי' מכאן, שהרי זמן ציון מקום האילנות שדנה צו הגמ' הי' צשעת יציאת הפירות, שאז יש חשש שיאכלו
ממנו, וע"ז שאלו צגמ' שיליינו צזמן זה גם צשאר ימי צצוע, כדי שלא יאכלום הגנצים, ותי' הלעיטהו לרשע וימות, ועל זמן זה לא שייך לשאל
שיציינו צצציל צרכת האילנות, ואין להוכיח מכאן שמצרכים צרכת האילנות על אילנות ערלה.

ערלה.

והגר"ח קניזסקי שליט"א פסק שהאחרונים מקילים
בזה. וכתב בשו"ת צאר משה (ח"ג סי' מ"ג אות
א') שיש לזכר, דאין הצרכה על אילן זה אלא על הטבע
שפרחי אילני מאכל מלכלבין.

וצקף החיים (סי' רכ"ו סק"א) כתב דאין לזכר על
אילנות ערלה.

צאת פוסק' זאנ"ט

בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ו שאלה ד') כתב דאין לזכר
צרכת האילנות על אילנות שפירותיהם פירות

ו. אילנות מורכבים

המורכב, דאולי לא נאה לשמוח על שאיכא פרי זה שזא
ע"י עזירה.

צאת הרב פאלעס וכל' הר"ס

בשו"ת רצ פעלים (ח"צ או"ח סי' ל"י) דן בזה, והביא
דברי הלק"ט, וע"ד השאלת יעצ"ץ כתב דיש
להשיב עליהם, וצ"ס שמע אצרהם האריך להשיב ע"ד
היעצ"ץ, ולכן פסק דאין לזכר על אילנות אלו שעשויים
בידי אדם הפך רזון הצורה. וכ"כ צקף החיים (סי' רכ"ו
סק"א).

צאת ה"א אור הלכה

הביאור הלכה (סי' רכ"ה סעיף ג' ד"ה פרי חדש) הביא ב'
דעות בזה. ולא הכריע להלכה.

צאת הגר"ח קניזסקי שליט"א

הגר"ח קניזסקי שליט"א (צ"ס שו"ת הלכות סעיף ד') כתב
דמזכר שהחיינו עליו. והנה צ"ס מקראי קודש
(על ה' ליל הסדר צסוף הסימן) הביא ששאל להגר"ח
שליט"א דהנה המ"צ הביא רק המחלוקת ולא הכריע
בזה, וא"כ יהא ספק צרכות להקל, ומדוע הביא בשו"ת
הלכות כדעת היעצ"ץ. והשיב הגר"ח שליט"א בזה"ל,
מסקנת הביאור הלכה משמע כהגריעצ"ץ, עכ"ד.

צאת האור לציון והגר"ח זאנ"ט אוראבאק זצ"ל

בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ו שאלה ג') כתב לחלק, דאילנות
שבהם נעשה ההרכבה, ומעשה איסור נעשה

יש להסתפק אם הרוואה אילנות מורכבים מין בשאינו
מינו, אם יזכר ע"ז, או דלמא אין לזכר כיון שנעשו
נגד רזון הצורה יתצרך. ואפ"ל דנידון זה תלוי במחלוקת
האם מצרכים שהחיינו צראיית פירות מורכבים מין
בשאינו מינו.

צאת ההלכות קטנות

בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' ס') כתב דאין לזכר ע"ז,
שכל דבר שעשו בני אדם נגד רזון הצורה איך
יאמר שהחיינו ע"ז, ואע"ג דמותרים באכילה גזירת
הכתוב, אצל לזכר על הראי' לא מסתברא.

צאת השאלות 'אב"ש

בשו"ת שאלת יעצ"ץ (ח"א סי' ס"ג) הק' על הלק"ט
דמדוע ישתנה דין צרכת שהחיינו מצרכת
האכילה, וכיון שמותר באכילה, וכשאוכל מצרך דאין
ליהנות מהעוה"ז בלא צרכה, א"כ ה"ה צרכת שהחיינו
שהיא צרכת ההנאה יצרך. והוסיף עוד דלא יגרע נידון
דין מרואה צריות נאות עובדי אלילים שמצרך עליהם
ונותן הודאה ושצח לצורא, ואע"ג שעמידתם בעולם
ודאי שהיא נגד רזון הצורה. ואפי' על ממזר נאה יש
לזכר אע"פ שאין הרכבה פסולה יותר ממנה, וכ"ש פרי
מורכב שאפשר לזכר ע"ז שהחיינו, וע"ש שהאריך עוד
בזה.

ועי' בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"צ סי' נ"ח) שנסתפק
אם ראוי לזכר שהחיינו על פרי שזא מאילן

אין לצרך עליו צרכת האילנות, ע"ש. ויל"ע זכוונתו בזה

דצרת התשבות והנהגות

צשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' קנ"ז) הביא מחלוקת הפוסקים בזה, וכתב וז"ל, ולכן נראה למעשה שצתפוזים ואשכוליות אף שמרכיבים בחושש, מ"מ הלוא בהרכבה אפי' נימא דאסור, מ"מ המטרה רק לחזקו ולחסנו כנגד מחלות התוקפים אותו, אבל אין שנוי ניכר בטעם הפירי וראוי לצרך הצרכה, אבל באפרסקים מורכבים וכדומה שעיברה הרכבת שני פירות בטעמים שונים, שלא צרא הקדוש צרוך הוא כיוצא בו, אלא נוזר צמעשה בני אדם צעצירה, אין לצרך עליו אפי' עכו"ם הרכיבו, שטעמו ולורתו שונה מצריאתו, ולא תיקנו ע"ז הצרכה לכמה מגדולי הפוסקים וכמ"ש. ולפי"ז תלוי אס צמורכב שנוי ניכר בטעם שזהו תכלית ההרכבה אין לצרך עלה, אבל אס הרכיבו למטרה אחרת אפי' צאופן דאסור, מ"מ כיון שטעם ולורת הפרי כמו צצריאתו, ראוי לצרך עלה צרכה זאת דאילנות, עכ"ל.

בהם, ואף אסור לקיים אותם, כמבואר צשו"ע (יו"ד סי' רנ"ה סעיף ז'), לכן אין לצרך עליהם שהחיינו, כיון שקיומם נגד רצון הצורא, אבל אס לקחו ענף מהמורכב ונטעוהו צמקום אחר, שכיון שמותר לעשות כן לכתחילה, כמבואר צשו"ע (שם), הרי שניטעה זו אינה נגד רצון הצורא, ואפשר לצרך שהחיינו על פירות נטיעה זו. וה"ה לענין צרכת האילנות, שאף שאין לצרך צרכת האילנות על אילנות שנעשה בהם הרכבה, כיון שקיומם נגד רצון הצורא, מ"מ צאילנות מורכבים שההרכבה לא נעשה בהם, כיון שאין קיום אילנות אלו נגד רצון הצורא, אפשר לצרך עליהם צרכת האילנות.

וכן פסק הגרש"ז אויערבאך ז"ל (הליכות שלמה תפלה פכ"ג סעיף י"ח) וז"ל, על פירות מורכבים מין צשאינו מינו, נוהגים שלא לצרך שהחיינו, אף אס הורכבו ע"י נכרים. אבל אס נטעו גרעין מן המורכב צמקום אחר, מצרכין על פירותיו שהחיינו, עכ"ד.

דצרת הגר"ש אלישיב זצ"ל

הגר"ש אלישיב זצ"ל (צם' הערות למס' ר"ה דף י"א ע"א) פסק דכל היכא שניכרת עדיין ההרכבה צאילן

ז. אילני שמיטה

שהרי חייבים לעקרו, כמבואר צדצרי הרמב"ם (פ"א מהל' שמיטה הי"צ), אולם אס רק נעשו בהם איסור, אין קיומם נגד רצון הצורא.

וכן פסק הגרש"ז אויערבאך ז"ל (הליכות שלמה תפלה פכ"ג סעיף ל') דמותר לצרך על אילנות שנעצדה בהם צשציעית.

כתב צשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ו סעיף ג') דאילנות שנטעו צאיסור צשנת השמיטה אין לצרך עליהם צרכת האילנות, אבל על אילנות צשנת השמיטה אפשר לצרך, אף אס נעשו בהם מלאכות האסורות צשמיטה. והטעם לחלק בהם הוא, דאס נטעוהו צאיסור צשנת השציעית, עולם קיומם הוא נגד רצון הצורא,

ח. עציץ נקוב ושאינו נקוב

ע"י דרך אמונה פ"א מתרומות ס"ק רכ"א וצמקום
שצריך נקיבה לכא' אין לצרך, עכ"ל. וכן צסוף ספר
מעשה חמד (הערה ח') הביא דעת הגר"ח קניצסקי
שליט"א דפשוט שמצרך לכתחילה צין על עזין נקוב וצין
על עזין שאינו נקוב.⁴ וכן פסק הגר"נ קרליץ שליט"א
(גליון מ"ס חיים ניסן תשס"ג).

אך הגר"מ שטרנצוף שליט"א (נדפס צסוף הס' מעשה
חמד) נסתפק בזה, דאפשר אין לצרך כיון שלא ניטע
אדעת"י דפרי, ע"ש.

יש להסתפק צמי שרואה עזין נקוב או אפי' עזין שאינו
נקוב שגדלים צו פירות, אם יכול לצרך עליו. ונראה
דעל עזין נקוב פשוט שאפשר לצרך, דהרי דינו כדין
מחוצר לקרקע, וכמבואר צמתני' (שצת דף ז"ה ע"א)
דהתולש מעזין נקוב חייב. ופרש"י דהוי כמחוצר דיונק
מהקרקע ע"י הנקב. ואפשר דגם על עזין שאינו נקוב
יכול לצרך, כיון דסו"ס הוי צכלל אילנות טובות שמהנה
צני אדם.

והגר"ח קניצסקי שליט"א השיב וז"ל, הרי צאילן אמרו
צירושלמי שא"צ נקיבה, מיכו יש צזה חילוקים,

ב. ענף המחוצר להאילן

שמצרכין עליו, והוכיח כן מהא דצספר קצ חיים דן צצקן
או חולה הרואה ענף צלצד אם יכול לצרך.

אך הגר"ח קניצסקי שליט"א השיב דמסבא י"ל דראיית
ענף מהאילן נחשב כראיית האילן.

יש להסתפק אם צריך לראות דוקא עיקר העץ שמצרך
עליו צרכת האילנות, או דסגי שרואה את הענפים
היוצאים ממנו עם הפרחים. וצס' מעשה חמד (פ"צ
סעיף ז') כתב דלכתחילה צריך לראות עיקר העץ

ג. ענף הברות מהאילן

צאשל אצרהס (צוטשאטש סוף סי' רכ"ו) נסתפק צאדם
שראה ענף תלוש שניכר שהנץ עכשיו צשנה זו ולא
צירך ע"ז, האם זה גורם לו ספק על הצרכה אם יכול
לצרך שוב כשיראה אילן פורה, ע"ש. והנה מהא דחזינן
דגם ראיית ענף גורם לספק על הצרכה, מצואר דאפשר
לצרך אף על ענף כרות. וע"י צדעת תורה שהציא דצרי
האשל אצרהס שדעתו דגם על אילנות תלושים אם הם
מחדש ועליהם הלצלוז ולא נכמשו עוד דמותר לצרך
עליהם.

יש להסתפק צמי שרואה ענף שכבר נתלש מן העץ, ואינו
מחוצר לקרקע כלל, אך יש עליו פרחים, אם אפשר
לצרך ע"ז. וצדדי הספק הוא כיון דסו"ס הרי אילן
מלצלוז לפניו ושפיר יוכל לצרך עליו, או דלמא כיון דאין
לצרך אלא על אילני מאכל שמהה הפרח עתיד להתגדל
פרי ועל אילני סרק אין מצרכין, א"כ ענף זה ג"כ אין
עתיד להתגדל ממנו פרי ושוב אין לצרך עליו.

צאות צס"ל צאברק

4. אך צגליון שו"ת וישמע משה (גליון ס"צ) הביא צשס הגר"ח קניצסקי שליט"א שעל אילן הנטוע צתוך עזין נקוב יכול לצרך צשס ומלכות, ועל
אילן הנטוע צתוך עזין שאינו נקוב יכול לצרך צלא שס ומלכות. אך הוצא שס מהגר"ש גרוס שליט"א והגר"נ נוסצוים שליט"א דגם על עזין
שאינו נקוב יש לצרך צשס ומלכות, דכמו דמצרכים עליו צפה"א או צפה"ע, ולא צרכת שהכל, ה"ה לענין צרכת האילנות דינא הכי.

דעות ד"ר דא"ר אהרן

בשו"ת התעוררות תשובה (בהשמטה הנמלכת בראש ח"צ) נסתפק במי שאין יכול ללכת והביאו לו ענף עם פרחים, אם יוכל לזרז עליהם, וכתב דמלשון הרמב"ם שכתב "היולא לשדות או לגנות" משמע דדוקא אם רואה האילנות צעיקרן בשדה אז מצדד. ושכן משמע מלשון הגמ' דקאמר האי מאן דנפיק ציומי ניסן, ע"ש.

ויש לדחות ראיה זו, דהרי קיי"ל דלא חייב ללכת לשדות ולגנות, וא"כ כמו אינו חייב ללכת כן אפשר לזרז על ענף.

ובשו"ת מאור החיים (ח"א סי' ד') נשאל בנ"ד, ולידד דאין לזרז ע"ז, כיון דאינו עתיד להוליך פירות הוי כאילן סרק. והוסיף עוד סיבה לאסור לזרז על ענף זה עץ מאכל, הואיל וצקליה עובר משום כל תשחית את ענף, וא"כ נעצדה זו עצירה, דלכן לכתחילה וראוי להחמיר ולא לזרז עליה, ע"ש.

והנה מש"כ לאסור לזרז מטעם דנעצדה זו עצירה, יל"ע בזה, חדא דיתכן שהיתה קליפתו צהיית לזרז מסוים, וא"כ לא חשיב נעצדה זו עצירה, ותו אף

אי נימא דנעצדה זו עצירה, לענין אילן מורכב יש שהתירו לזרז עליו אף שנעצדה זו עצירה. וכן הגר"נ גשטענר זצ"ל (בהגהותיו מאורות נתן אות ג' של שו"ת מאור"ח) כתב דיתכן דטעם זה הוא רק לגבי הקולץ עצמו, דכיון דאינו עבד איסור אין לו לזרז עליו, אבל לאחרים דלא עבדי איסור לא הוי ניאוז.

ובדברי ישראל (בגליונו על הארחות חיים ספינקא) הוכיח מהרמ"א (או"ח סי' של"ו סעיף ח') שכתב דיחור אילן שנפסח מע"ש מן האילן וזו פירות מותר לתלוש הפירות ממנו. ובפמ"ג פי' שנפסח מע"ש היינו שאינו יכול לחיות עוד הענף, אע"ג שעדיין מחובר הוא בקליפתו, מ"מ אין להחיר כי אם כשנפרד לגמרי מהאילן מע"ש, ע"ש. והוצא ב"ב. הרי מבואר דאילן נקרא רק מה שהוא מחובר לקרקע, וא"כ איך יזרז שלא חסר וכו' על ענף תלוש שנפרד לגמרי מהאילן ולא נקרא אילן.

והגר"ח קניבסקי שליט"א השיב דאין מצרכין על ענף שכבר נכרת מהעץ.⁵

דיברי דאורי' דאורי'

א. אם צריך להדר אחר ברכה זו

אולם ב"ר (סי' רכ"ו סק"א) משמע דיש להדר אחר ברכה, זו, דכתב בשם ספר סדר ברכות וז"ל, הזהיר בצרכה זו עליו נאה ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' ויתן לך וכו', עכ"ל. ומשמע שכוונתו שיש להדר

בלשון הגמ' (ברכות שס) משמע שאין לריק לטרוח אחר מלוא זה, דאיתא "היולא ציומי ניסן וכו'", ומשמע שמזדמן שיואל ורואה, אבל אין לריק לחפש אחריו.

5. ואחד שאל להגר"ח קניבסקי שליט"א דאם נכון שהחזו"א לא צריך על אילנות. והשיב דהוא לא ראה טוב. והטעם דלא הביאו לו ענף, הוא משום דלא יולאים ברכתו בזה.

ולצרך, שזכו רק מדת חסידות, אבל מדינא רק מי שראה חייב לצרך, וכמשמעות לשון הגמ' בצרכות מ"ג ע"ב דאיתא "האי מאן דנפיק" ציומי ניסן וחזי אילנא דקא מלצלצי אומר צרוך שלא חסר וכו', ומשמעות הדברים דאין חובה לחפש אחריהם אלא שעל הרואה הוא מלך לצרך, ומדת חסידות הוא לחפש אחריהם לשבח ולהודות להשי"ת על הצריאה המתחדשת וכמ"ש, ועפ"י סוד יש צה תיקון לגשמות המגולגלים, עכ"ל.

אחר צרכה זו, וצערך השלחן (סי' רכ"ו סוף סעיף ב') כתב וז"ל, רפוי' צרכה זו אלא ההמון וכו', אבל כל ת"ח ויראוי ה' נזהרין בצרכה זו, עכ"ל.

ובהליכות שלמה (תפלה פכ"ג הערה 121) הביא שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל הי' זריז וזהיר בצרכה זו ביותר, ופעם נשתבחה בעלמו שמאז היותו צר מלך לא חיסר מלצרכו אפי' שנה אחת.

וכתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' ק"ג) וז"ל, ועיקר הצרכה נראה שאין זה חובה לחפש אילנות

ב. לא בדרך כשראה אותם אם עכשיו חייב למצוא אילנות לדרך עליהם

והגר"ל דיסקין זצ"ל (עב"ת פי' אומר) כתב לענין ההולך לישון צערצ סוכות מתחת למטה, והגידון הוא כשהגיע סוכות אם יש להעירו כדי שישן בתוך הסוכה, ומצואר דאף דבעלמא להעיר צן אדם הוה מטער ופטור מן הסוכה, אבל כיון דהכא לא הי' לו לישון תחת המטה יש להעירו. ונמצא דנהי דהשתא פטור, אבל כיון דאם ישאר כן נמצא דביטל מצות עשה מקודם, מחייבין לי' למיעבד עובדא כדי שיקיים חיובו.

ולפי"ז נילף מדבריו לצרכת האילנות, דאם ראה ולא צירך, הרי צריך לחפש אילן אחר לצרך עליו.

והביא מחכ"א די"ל דלא דמי לדברי המהרי"ל, דהתם הוא חיוב אחד של סוכה, וכאן הוא חיוב פני"ע על כל אילן ואילן.

הבאנו לעיל דצרכת האילנות הוא רשות, דהיינו אם לא ראה האילן אינו מחויב לחפש, אבל אם ראה מחויב לצרך. וצ"ב צר אלמוגים (סי' קע"ז) כתב דיל"ע אם ראה ולא צירך ועזב המקום, דהשתא אין לו לצרך דאינו שעת ראי', אבל יכול למלא אילן, האם השתא רמי עלי' חיוב לחפש אילן. ולכאוי' לענין זה הוי רשות, אך י"ל דאם לא יצרך נמצא דביטל חיובו הראשון ויש כאן עוולה, ומשום זה יתחייב לחפש.

וכתב דאפשר תליא זה צמה שיש לעיין צמי שהלך לסוכה צומן שיש לו לער, כגון שצעת הליכתו לשם ירדו גשמים, דפטור מללכת לסוכה, אבל היחה לו פשיעה שלא צנה הסוכה לכתחילה סמוך לציתו, שאז אף כשיורדים גשמים הי' יכול לקיים המצוה, אם מחייבין לי' השתא לילך כדי דהפשיעה לא תהא עוולה.

ג. ברכה בלילה

השיב הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

אך בשו"ת שאילת חמדת צבי (ח"א סי' י"ח אות ט') כתב דל"ע צה, דהרי צרכה זו תיקנו על הרואה, ואין

כתב בשו"ת יין הטוב (או"ח סי' מ"ד, הו"ד בשו"ת ליץ אליעזר חיי"צ סי' כ' סק"ה) דמותר לכתחילה לצרך צרכה זו צלילה, ואין אומר שצלילה אינו רואה היטב. וכן

על הראי' וזכירת הצרית, וכיון שראה את הקשת יש לו
לצרך אפי' צלילה, משא"כ כאן דיש ענין התחדשות
הצריאה, וזה אינו נרגש אלא ביום, עכ"ד.

ויל"ע צמס"כ, דמנא לי' דעל יופי והנחתו מהפרחים
מצרך, הרי על התחדשות מצרך, ועל שמחתו
מהפירות שעתידים ללמוח מהם, דאם על יופיים מצרך,
שפיר יש פרחים יפים שאינם נותנים פירות, ואעפ"כ לא
קצעו עליהם צרכה. וע"כ שהצרכה על התחדשות
והפרכת האילן.

ויש לתמוה עוד צזה, דהרי להצחין האדמימות צדיקה
לריך אור הנר, אך כאן לא לריך לדקדק באיזה גוון
הוא זה, אלא רק לראות הפרח, ואמאי לא אפשר לעשות
כן צלילה.

דומה ראי' של יום לראי' של לילה, ועי' ציו"ד (סי' קצ"ו
סעיף ד') דכתב הרמ"א דהצדיקה תהי' לאור היום ולא
לאור הנר. וע"ש בתורת השלמים דלצע הכתם ניכר יותר
ביום מצלילה לאור הנר, ומזה הטעם ג"כ אין רואים
נגעים אלא ביום. וכן ציומא (דף ע"ה ע"ב) מצואר דהאי
מאן דאית לי' סעודתא לא לאכלי' אלא כעין יממא קא
אמרינן פרש"י צאור האצוקה, ע"ש. הרי דאין הראי'
של יום דומה ללילה, אף גבי אור הנר, ודבר שתלוי
בהנאת הראי' הוי דוקא ביום, וצפרט גבי פרחים של
האילנות, דידוע דכל הפריחה הוי מחוס ואור השמש
והצצים והגוונים של עלים ופרחים צאור השמש מראים
נפלאות הקצ"ה, ומה דבציא ראי' משו"ת מהרש"ס
(ח"צ סי' קצ"ד) דפוסק דהרואה קשת צלילה יש לו לצרך,
לעג"ד אין ראי' דשם אין הצרכה על הנאה והיופי אלא

ד. לברך דרך זכויות החלון

יוסף (סי' רכ"ד אות א') שצרכות הראי' אין חלון
הסתום צזכויות נחשצ הפסק, ויכול לצרך צרכות אלו,
ע"ש.

כתב צשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ו סעיף א') וז"ל, והנוסע
צרכצ ורואה אילנות דרך זכויות החלון, רשאי
לצרך, עכ"ל. דאין הזכויות נחשצת להפסק. וכ"כ צצרכי

ה. במה ריחוק מהאילן אפשר לעמוד

הרים וגצעות ימים ונהרות הנראים למרחוק רצ, מצרך
אפי' צריחוק כמה מילין, ולצלוז האילן שהוא דבר קטן
ציותר אינו מצרך אלא צקירוב מקום.⁶

כתב צס' מעשה חמד (עמוד קנד) דלריך שיראה ראי'
צרוכה, ואפי' מרחוק, ואין שיעור לריחוק המקום,
ותלוי צראייתו, שאם רואה צאופן צרור מצרך.

צצרכות הראי' לא נתנו חכמים שיעור, שרק ממקום
מסויים יחשצ ראי', וטפי לא, דהכל לפי הענין.

ו. ראה ולא בירך

6. והגר"ש דצליאקי שליט"א פסק שאם רואה הר או הים צמרחק של יותר משני קילומטר שהוא המרחק שיש צין צופים לירושלים אינו מצרך.

בזה הוה תכ"ד, אלא דודאי אחר שיעור תכ"ד ג"כ לריך
לצרך כל שאפשר לו, וכמ"ש בשאר צרכות כגון צסי'
רכ"ו לענין רואה חילנות וכו', עכ"ל. הרי מצואר דגם
אחר תוך כדי דיבור אפשר לאומרו. וכן הכריע צא"ר.

ובמקור חיים כתב עוד וז"ל, ומ"מ אם תיכף קינח או
נטל יצרך אפי' אחר כדי דיבור, וה"ה בכל צרכות
הראי' בשכח ונזכר, עכ"ל. הרי מצואר דמצרך אח"כ צלי
לראות.

כתב הרמב"ן (פסחים דף ז' ע"ב) ע"פ הירושלמי
(צרכות) וז"ל, גבי צרכים הי' יושב צצית הכסא או
צצית ספקלריא אם יכול הוא ללאת ולצרך בתוך כדי
דבור ילא ואם לאו לא ילא, נראה מזה שאין צרכות השבח
אלא בתוך כדי דבור של ראייה ושמיעה וכו', עכ"ל. הרי
מצואר דלריך לאומרו תוך כדי דיבור.

אך צט"ז (סי' רכ"ז סק"צ) כתב וז"ל, וג"ל דאין השיעור
של הצרכה תוך כ"ד ואחר שיעור זה לא יצרך, דא"כ
הי' להם לומר שיעור זה על עיקר הדין דשיעור הצרכה

ח. ברכה מחוץ לעיר

יצרך בחצר גינת ואין דנים אפשר משאי אפשר, עכ"ד.
והו"ד גם צכף החיים (סק"ג).

ועי' צשו"ת צלל החכמה (ח"ו סי' ל"ג) שהביא מס' פתח
הדציר שכתב דאין לריך ללאת מחוץ לעיר בשציל
לצרך, ואפשר לצרך גם בגינה שצצית. וכן השיב הגר"ש
דצליאקי שליט"א דאין לריך ללאת לחוץ.

א"זה מהן צציל צר'ין מקצ'אין או לילך חוץ לעיר

ויש להסתפק מה עדיף, האם לצרך צרכות האילנות
בתחילת החודש בתוך העיר, ולהיות מן הזריזין
שמקדימין למנוות, או צהמשך החודש ומחוץ לעיר
וכדעת המקובלים. והשיב הגר"ח קניצסקי שליט"א
(שערי ציון עמוד כב) שלא ראה שנוהגים ללאת מחוץ לעיר
צכדי לצרך צרכה זו.

וצשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ו צציאורים לתשובה א') כתב
דאף שטוב לצרך צרכות האילנות מיד צר"ח ניסן
משום דזריזין מקדימין, מ"מ מי שצדעתו ללאת צמשך
החודש מחוץ לעיר, ויראה שם אילנות מאכל ידחה את
הצרכה צכדי לצרך צרכה זו מחוץ לעיר, ע"ש.

איתא צגמ' צרכות (דף מ"ג ע"ב) אר"י האי מאן דנפיק
ציומי דניסן וחצי אילני וכו', ע"כ. והרמב"ם (פ"י
מהל' צרכות ה"ג) כתב וז"ל, היוצא לשדות או לגנות
ציומי ניסן וראה חילנות פורחות ונילנים עולים מצרך
וכו', עכ"ל. ויש שכתבו לדייק מלשון צגמ' והרמב"ם
לריך ללאת לשדות צדוקא צכדי לצרך צרכה זו, אלא
דצמעשה רוקח על הרמב"ם כתב דמש"כ הרמב"ם
היוצא לשדות צהווה דיצרו.

והגר"ח פלאג'י צספרו מועד לכל חי (סי' א' סעיף ז')
כתב וז"ל, צסה"ק לצ חיים ח"צ השצתי על
הרצ פרי האדמה דפשיטא לי' דאם יש אילנות צחצירו
דמצרך עלייהו צרכות האילנות, והו"ד צזכור לצצרהס
ח"ג וכו', דצעיני נראה לריך ללאת מקיר העיר וחולא
כדי לצרך צרכה זו וכו', והן אמת דכדצרי הרצ פרה"א
נוהגים צפשיטות צקושטא דמצרכין צעד החלון צהיותו
צציתו ואינם זזים ממקומם ועומדים ומצרכים, ואפי'
שאינם זקנים והם צצורי כח אינם אומרים נלא השדה
ונצרך ומנהג עט"ר מו"ז הרצ הי"ם הגדול לצרך צחצרו
שהי' לו אילנות, ולעג"ד נראה כמש"כ אלא דלזקן מופלג
או לחוש המזג דקשה לו הליאה רחוק מן העיר, אזי

דינים בהצרכה

א. ברך וחזר וראה אח"כ פרחים נאים גדולים

ולכאוי הטעם לחלק בזה הוא פשוט, דברכת שככה לו בעולמו, שנקצעה על נוי הצהמה והאילן נאה שלפניו, שפיר יש לו לצרך שוב אם ראה נאה הימנה, שעל הנוי הראשון צירך, אזל על הנוי שנתוסף כעת לא צירך, ושמה מחודשת היא שראוי לצרך עלי'. משא"כ צנד"ד שלא על הנוי מצרך אלא על ההתחדשות ההפרכה, ומשצירך ע"ז פעם אחת אין לו לשוב ולצרך ע"ז בשנית, שהרי לא נתחדשה כלום.

כתב צשו"ע (סי' רכ"ו) וז"ל, ואינו מצרך אלא פעם אחת בכל שנה ושנה, עכ"ל. וכתב צמ"צ (סק"ג) וז"ל, מדסתם משמע דאפי' על אילנות אחרים לא יצרך, וכנ"ל צסי' רכ"ה ס"י, עכ"ל. וכוונתו דשם מצוה וז"ל, הרואה אילנות עוצות וצריות נאות אפי' עוצד כוכבים או צהמה אומר צא"י וכו', ואינו מצרך עליהם אלא פעם ראשונה ולא יותר לא עליהם ולא על אחרים אלא"כ היו נאים מהם, עכ"ל.

ב. ברכת האילנות בשלא בירך בראי' הראשונה

הצ"י והמג"א (סי' רכ"ה סק"ט) דעת החולקים שאין לצרך על ראי' שני', וא"כ יתכן שחולקים גם גבי ברכת האילנות.

ובשער הליון (אות ג') הביא טענת המחלית השקל, אך הוסיף דמדצרי הא"ר מוכח דסובר להלכה כמש"כ צמ"צ דיש לצרך על ראי' שני'.

כתב צשו"ע (סי' רכ"ו) וז"ל, ואם איחר לצרך עד אחר שגדלו הפירות לא יצרך עוד, עכ"ל. וכתב צמ"צ (סק"ה) בשם תשובות מהרי"ל (סי' קמ"ג) דכל עוד דלא גדלו הפירות יכול לצרך אפי' אם לא צירך בראי' הראשונה. אך צמחית השקל כתב דאין ראי' לדינא ממנהי"ל, דהוא השווה ראי' שני של ברכת האילנות לראי' שני של ברכת שהחיינו, ולענין שהחיינו הביאו

ג. בירך קודם יציאת הפרח האם יצא בדיעבד

ולצרך, או שמא ילא דיעבד בצרכה שצירך בניסן, ושוב אינו יכול לחזור ולצרך בשנה זו. והגרש"ז אולמן שליט"א והגרי"מ שערן שליט"א והגר"מ גרוס שליט"א השיבו שחייב לחזור ולצרך בעת פריחת האילנות, שהצרכה

יל"ע מה הדין באחד שצירך ברכת האילנות בשעה שעדיין לא התחיל האילן לפרוח, וכשהגיעה עת פריחת האילנות רואה לצרך עוד פעם, האם מותר לחזור

הוא דאף שעדיין לא היתה פריחה גמורה, מ"מ היתה כבר התחלה כל שהוא של לזלזל והתחדשות האילן לקראת הפריחה, ויולא ידי חוצה בצרכה שצריך.

הראשונה היתה צרכה לצטלה, וכאילו לא צריך עדיין כלל.

אך הגר"נ קרלין שליט"א פסק שיצרך בלא שם ומלכות, דיש לחוש שמא ילא בצרכה ראשונה שצריך. והטעם

ד. ברבבה לאחר שגידלו הפירות

כתב צשו"ע וז"ל, ואם איחר לצרך עד אחר שגדלו הפירות לא יצרך עוד, עכ"ל. וכתב צמ"צ (סק"ד) וז"ל, אם איחר לצרך וכו', היינו אפי' לא ראה כלל מקודם אפי' אצל הצרכה, כיון שגדלו הפירות כ"מ צ"ל, אצל צא"ר הכריע לדינא דאם לא ראה מקודם לא אצל הצרכה, וכן משמע ג"כ צביאור הגר"א, דאפי' כבר גדל הפרי לא אצל הצרכה, ומ"מ אם כבר גדל הפרי וגמר כל זרעו שראוי לצרך עלי' שהחיינו משמע מפמ"ג וח"א ששזב אין כדאי לצרך צרכה זו, עכ"ל.

ויל"ע דממנ"פ אם כשכבר גדל הפרי לא אצל הצרכה, אמאי דוקא אם לא ראתה מקודם אפשר לצרך, הא אפי' אם ראתה מקודם כ"ז שלא גמר גידול כל הפרי יצרך עליו, ואיזה נפק"מ הוא אם ראה אותו.

וגראה לפרש כמש"כ הא"ר (סק"צ) וז"ל, נ"ל לפרש דדוקא ברואה שנית כשעדיין דבר שמצרך עליו קיימא צענין ראשון הוא דמצרך אח"כ משום דאותו שמחה עדיין קיים, וה"ה הכא כשראה ולא צריך וחזר וראה כשעדיין לא גדלו הפירות הוא דמצרך, אצל כשחזר ורואה אחר שגדלו, אותו השמחה כבר אזלי מיני' ואין לו שמחה צזכ כיון שכבר ראהו צשמחתו יותר כנ"ל, עכ"ל. והיינו דהא דצפריחה ופריחה מצרך הוא משום דשמחתו אכתי קיימת וכשרואה עכשיו שנית מצרך, אצל צראה פריחה ולא צריך ועכשיו רואה צוסר,

פלאגרת הארזכ' והטור

כתב הטור (סי' רכ"ו) וז"ל, ואם איחר לצרך עד אחר שגדלו פירות לא יצרך עוד, עכ"ל. וכתב הצ"י ע"ז וז"ל, ומ"ש רבינו ואם איחר לצרך וכו'. דצרי טעם הם, אצל המרדכי כתב דאם לא ראה עד שגדלו הפירות צריך לצרך כך, וכ"כ הגהות מימון, עכ"ל.⁷

וכתב הצ"ח וז"ל, כתב צית יוסף אצל המרדכי כתב דאם לא ראה עד שגדלו הפירות צריך לצרך כך וכ"כ הגהות מיימוני עכ"ל, אצל אפשר ליישב דלא פליגי אלא רבינו מדבר היכא דכבר ראה הפירות קודם גידולם ואיחר מלצרך עד אחר גידולם הילכך לא יצרך, אצל המרדכי מדבר בדלא ראה הפירות כלל עד אחר גידולם לכך צריך לצרך, עכ"ל.

והמאמר מרדכי (סק"א) העיר על חילוק הצ"ח, שהרי מצואר צפוסקים כאן שגם אם לא צריך צרכת האילנות על הראי' הראשונה יכול לצרך על הראי' השנייה (עי' צמ"צ סק"ה), וא"כ אמאי כתב הצ"ח שאם כבר ראה את הפירות קודם גידולם, אינו יכול לצרך עליהם לאחר שגדלו, ואם לא ראה קודם הגידול יכול לצרך גם לאחר הגידול.

חילוק אס ראה קוצם שנתגדל הפרי

7. הגר"מ שטרנצון שליט"א (צ"פ פשט ועיון עמ"ס צרכות דף מ"ג ע"צ) כתב צביאור פלוגתתם, דנחלקו צגדר הצרכה, אם זהו צגדר צרכת הנהנין שרואה שמתקרב העת שיכול ליהנות וע"ז מצרך, א"כ כ"ש כשמתקרב יותר שיש כבר פירות שראוי טפי לצרך, ואם הצרכה היא על טבע האילנות שפרי יולא צעתו והיינו דפורחים צניסן, א"כ לא מצרך על ההנאה כשהוא כבר פירי, עכ"ד.

8. ויל"ע אמאי תלוי בצרכת שהחיינו. וגראה שחז"ל תיקנו לשבח את הקצ"ה על כל שלב ושלב של הגידול, ואם כבר גדל הפרי צשלב נוסף, ועתה יש לו צרכה אחרת, א"א כבר לצרך את הצרכה על פריחת הפרי.

עצדיק. ולכן צין אס ראה פריחה ולא צירך, ואח"כ ראה
זוסר, וצין צראה זוסר ולא צירך ואח"כ ראה זוסר לא
יצרך.

ונפק"מ צין צ' הטעמים הוא, אס רואה עכשיו זוסר,
וקודם הי' ספק אס ראה פריחה, דאס הטעם
הוא משום דהוי תרי קולי, השתא צכה"ג עדיפא, אצל
לטעמא דהא"ר א"כ אף צספק י"ל ספק צרכות להקל,
ע"ש.

השמחה הראשונה פסקה ולא חזרה כיון דעכשיו רואה
פירות, והלכך לא יצרך.

ולפי"ז יל"ע צראה זוסר ולא צירך, ושוב רואה זוסר,
דצזה ליכא לסצרת הא"ר, דהרי לא אזלא לה
הראי' הראשונה.

וצס' צר אלמוגים (סי' קע"ה) ציאר צאופ"א, דכיון
דראי' שני' איכא דפליגי דאינו מצרך, אף דלא
קיי"ל הכי, וכן צזוסר איכא דפליגי דאינו מצרך כיון
שצבר גדלו, אף דלא קיי"ל הכי, מ"מ תרי קולי לא

ה. נוסח הברכה

"כלום" צאופן שכעת לא ראינו שינוי צפתיחת צרכה זו
צשום מקום, זולת צצסוף ספר שכיות חמדה הנדפס
צווין שהוצאה שם צרכה זו וכתצ שלא חיסר צעולמו
דצר, ולא ידעתי מנ"ל למדפים שינוי זה, דאיצרא דלישגא
דקרא נכתצ דצר אלל חסרון וכדכתיצ (דצרים צ' ז') "ד'
אלקין עמך לא חסרת דצר", וכ"כ צשופטים (פי' י"ט)
אין מחסור כל דצר, מ"מ קשה הדצר מאוד לשנות נוסח
המסודר מפי קדושי עליון חכמי התלמוד ומוסכם מכל
הפוסקים ללא דצר, שהם ראו לתקן שלא חיסר צעולמו
כלום, ולא ראו להשתמש צלשון המקרא כי אס צלשון
תלמוד, וכי הותרה הרנועה ציד כל אדם לשנות מטצע
שטצעו חכמים צצרכות, המוסכם מפי הכל וכי, עכ"ל.
והגר"מ שטרנצוף שליט"א נוהג לומר מה שכתוב
צסידורים.

איתא צגמ' צרכות (דף מ"ג ע"צ) אמר רצ יהודה האי
מאן דנפיק ציומי ניסן וחצי אילני דקא מלצלצי,
אומר צרוך שלא חיסר צעולמו כלום וצרא צו צריות
טובות ואילנות טובות להתנאות צהן צני אדם, ע"כ.
ונפסק צהרמצ"ס (פ"י מהלי צרכות הי"ג) וצשו"ע (סי'
רכ"ו סעיף א').

וצרוב הסידורים שינוי הנוסח, ושם איתא שלא חיסר
צעולמו "דצר" וצרא צו צריות טובות וכו'. אך
כתצ צשו"ת מנחת ילחק (ח"י סי' ט"ז) וז"ל, נכון להזכיר
כאן מה שהעירוני דהעיקר לצרך צנוסח המצואר צשו"ע
(או"ח סי' רכ"ה סעיף א') ומקורו צש"ס ושאר ראשונים,
ולא כנוסח החדש אשר שינו מדפיסי הסידורים, וכצר
העיר מזה צספר פתח הדציר (או"ח שם אות הי') וז"ל,
אחרי שהציא כל הפוסקים שכתצו צנוסח הצרכה לומר

החייבים בצרכה

א. נשים

אס הו' אצות אשה שהזמן גרמא

כתב בשו"ת הר נבי (או"ח ח"א סי' קי"ח) וז"ל, נתעוררתי לחקור, למד דיומי ניסן דוקא אי נשים איתנייהו בצרכה זו. דלכאוי י"ל דהוי מלות עשה שהזמן גרמא ופטירי וכו'. ומעתה ניהדר לדידן, דצרכה אילני דמלצלבי אין זה זמ"ג אף להסוברים דיומי ניסן דוקא ניהו, שהרי מצינו מלות בכורים שאינה נובגת אלא עד חנוכה, ומ"מ תנן בפ"א דבכורים דנשים ועצדים חייבין, ומפרש בספר טו"א (מגילה דף כ' ע"ב) דזמ"ג לא נקרא אלא שהפטור הוא מלד הזמן בעצמו, אבל הא דאינו מציא בכורים מחנוכה ואילך אינו מלד הזמן, אלא שדבר אחר גורם להם, שאינם מלדים ע"פ השדה עוד עכ"ל, לפי"ז צרכה ראייה דידן כבר אמרנו לעיל, דמ"ד יומי ניסן דוקא אין הקפידא על שם חדש ניסן אלא לפי המקום, לא הוי מ"ע שהז"ג ונשים נמי איתנייהו בכלל צרכה זו, עכ"ל. ועי' מש"כ בשו"ת לין אליעזר (חיי"צ סי' כ' אות ה').

ועי' בחכמת שלמה (על השו"ע סי' תכ"ו) שכתב על המג"א (שם) שכתב דאשה פטורה מקידוש לבנה משום דהוי מלוא שהז"ג, והק' בחכמ"ש דאטו פרי דלא שכיח רק בקיץ לא תהא האשה מצרכה על אכילתו שהחיינו כיון דהוי זמן גרמא, דבחורף אין פרי זה ודאי שלא כך, אלא מה דחשיב זמן גרמא זהו רק דבר שיכול להתקיים בכל ימות השנה, והתורה או חז"ל קבעו זאת לזמן מסויים, ע"ש. ועי' גם בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' ק"ט) שהאריך בזה.

אס ש' בהס משוס כל כבודיה בת מלך פנא

יש להסתפק אם נשים לריכות לצרך צרכה האילנות, או דלמא כיון שכל כבודה בת מלך פנימה, וצורך כלל הצרכה היא בחוץ, אינה לריכה לצרך, וכמו שמצינו בכמה עניינים שפטרו אשה מחמת כל כבודה, וכגון לענין צרכה הגומל שצריך לצרך בפני י', כתב בשו"ת הלק"ט (ח"צ סי' קס"א) שאשה לא תצרך משום כל כבודה וכו'.

ועי' צמ"צ (סי' רי"ט סק"ג). ועוד לענין צרכה הלבנה וצרכה החמה כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' רנ"ט) שהטעם שנשים אינם מצרכות הוא משום לניעות. וכן לענין הדלקת נר חנוכה כתב החת"ס (בחידושי למס' שבת דף כ"א ע"ב) דכיון שמקום ההדלקה הוא על פתח הבית מבחוץ, נשים לא מדליקות. וכן לענין תשליך צר"ה, כתב בערוך השלחן (סי' תקפ"ג סעיף ב') שיזהירו שלא ילכו נשים כלל.

וידידי ר' שמעון ברעכער שליט"א אמר לי חילוק בזה, דנרות חנוכה הוא מלוא דהוקצעו לעשותו בחוץ, ולכן לא ראו חכמים לקבוע זאת לנשים, אבל צרכה האילנות חיובו הוא רק דאם יולא לחוץ ורואה דיצרך, ולכן בזה לא אמרו שלא יצרך. והסכים לזה הגר"ח קניבסקי שליט"א.

ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' ק"ט) כתב בזה וז"ל, ולנשים נראה שאין הידור לחפש וללאת שכל כבודה בת מלך פנימה (עי' כעין זה בכת"ס בסוגיא דכצתה גבי נר חנוכה), אבל אם ראתה תצרך שאין לנו יסוד לפוטרה, ותצרך צלינעא ולא כהמון עם ביחד, וכבר נזכרנו גדולי ישראל על מנהג תשליך שמתאספים נשים ואנשים ביחד, רק נשים בפני עצמן יצרכו ויזכו לשכר צרכה חציבה בצרכה זאת שתיקונה רב, ואין חיוב עלייהו ללאת אבל אם רואה תצרך ותצרכה בכך וכמ"ש, ונאה הדבר ויאה לה לקיים גם מלוא זאת דצרכה על האילנות, עכ"ל.

וכתב בשו"ת אור לאיון (ח"ג פ"ו סוף הביאורים לתשובה א') דאף נשים מצרכות צרכה האילנות. וכן צבית הגרי"י פישר זצ"ל (הליכות אצל ישראל) נהגו שגם הנשים מצרכות צרכה האילנות.

וכן הגר"ח קניבסקי שליט"א (שערי ציון עמוד עז) פסק שאף נשים לריכות לצרך צרכה האילנות.

והגר"ש דבליצקי שליט"א והגר"ע אויערבאך שליט"א פסקו דנשים אינם לריכות להדר אחר הצרכה.

ב. קטנים

שם לא נהירא ודמי לק"ש, עכ"ל. ויל"ע אמאי נדחק
בכוונת הגר"י עמדין זל"ל, והרי כל המחלוקת רש"י
ור"ת אינה אלא לגבי ק"ש, אבל בשאר צרכות שפיר
חייבין. ולריך לפרש דקידוש לבנה שזמנה צלילה לא
עדיפא מק"ש, שהרי אינו מלוי צבית, ואה"נ בצרכת
האילנות מודה המ"צ שחייבים.

וכתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סוף סי' קל"א)
וזל"ל, ובירושלים עיה"ק ראיתי מוצילים תשצ"ר
למקום שיש גינה עם אילנות ומצרכים שמה כולם יחד,
ונראה המנהג נאה ויאה לקדש שם שמים ולחנך הנערים
שכל הצריחה כולה ילירת הקצ"ה, עכ"ל. והגר"י פירש
זל"ל (הליכות אבן ישראל) חתך את צניו הקטנים לצרך
צרכה זו.

נחלקו רש"י ור"ת (צרכות דף כ' ע"א) צמנה דגשים
ועצדים וקטנים פטורים מק"ש. דר"ת ס"ל
דפטורים כשלא הגיעו לחינוך, ורש"י ס"ל דאפי'
משהגיעו לחינוך פטורים, מפני שאינו מלוי אלאו בזמן
ק"ש בערב וישן הוא צדוקר. וכתב בשו"ע (סי' ע' סעיף
ז') דראוי לנהוג כר"ת. ועי' צמ"צ שדן בדצרי' ולכאוי'
כל זה אינו אלא לגבי ק"ש שאינו מלוי אלאו בערב
וכדיהיב טעמא שם. וע"ש צביאור הלכה שניידד לחייבם
עכ"פ בצרכות ק"ש שזמנם אף לאחר ג' שעות, אך
מסיק בשו"ע הרב שפטר משום שלא מסתבר להחמיר
בצרכות ק"ש טפי מק"ש גופא, ע"ש.

והנה כתב צמ"צ (סי' תכ"ו סק"א) לענין קידוש לבנה
וזל"ל, וקטן משהגיע לחינוך מחנכין לו זה כ"כ
בשם רי"ע, ונראה דזהו רק לר"ת צסי' ע', אבל לרש"י

ג. קטן שיגדיל באמצע ניסן אימתו יברך

דגדלות לא נפקע ע"י מה שעשה בקטנותו, וכן לגבי
קידוש לבנה שהוא קרוב בגדרו לצרכת הנהגין שפיר י"ל
דראוי להמתין, אבל צנ"ד שאין חיוב כלל אלא למי
שראה, א"כ מהיכי תיתי שימתין דמיד שראה יש לו
לצרך, והרי לא רמיא עלי' שום חיוב. ולכן פשוט דיש לו
לצרך מיד ולא ימתין.

אך הגר"י שפירא זל"ל ס"ל דראוי להמתין שיגדיל ויאה
צ' חיובא, וע"ש שהאריך בזה.

והגר"ח קניבסקי שליט"א (שערי ציון עמוד טז) השיב
דיכול לצרך מיד, משום דזריזין מקדימין למצות.

יש להסתפק בקטן שיגדיל באמצע ניסן, האם ימתין
מלצרך צרכת האילנות עד לאחר שיגדל, או יכול לצרך
מיד. והנה לענין קידוש כתב צס' עני צן פחמא (סי' ל')
לחדש דראוי לקטן שנעשה גדול בשבת שלא יקדש מצעוד
יום אלא משתחשך ודאי, כי היכי דליהוי צ' חיובא מן
התורה, ולא ליפטר קידוש דקטנות חיוב קידוש דגדלות.
וב"כ צצן איש חי (שנה צ' בראשית סקי"ד). ואפשר לדמות
זאת גם לצרכת האילנות שימתין עד שיגדל.

והגר"ח קניבסקי שליט"א (מעשה חמד עמוד קמז) דחה
הדברים שאינו דומה לגד"ד, דצשלמא בקידוש
צ' חיובא הוא, שפיר יש לו להמתין לפי שהחיוב

עובדות והנהגות ממרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, מתלמידו הגר"צ קוק שליט"א

(א) דעת רבינו זלוק"ל ד"יומי ניסן" לאו דווקא, וככל זמן שרואה אילנות מלכלצים יכול לברך. כהכרעת המ"צ (רכ"ו, א') וכך השיב לחושבי אוטרליא שליכלוצ האילנות אלס הוא בחודש תשרי, שיכולים לברך כבר אז.

חולס נלעג"ד פשוט: שהמנחה מתחיל רק ב"יומי ניסן". אלא שרשאי לברך בכל זמן שמלכלצים. וכך אני אומר בפלג המנחה לרבי יהודה, אין "חיוצ" להתפלל ערבית בפלג המנחה שהרי כתב בשעה"ל (רל"ה אות כ"ג) מותר לאכול עד לאת הכוכבים "אפילו במקום שהציבור מקדימים להתפלל מפלג המנחה ולמעלה אין לחוש בזה לאסור לאכול. ולא דמי לסמוך למנחה גדולה דאסור, דמשם מתחיל זמן מנחה וגזרו בסמוך למנחה סתמא, משא"כ בזה". ול"צ עוצא שלכא"ו כיון שלרבי יהודה פלג המנחה זהו זמן תפילת ערבית, אסור לאכול באותה שעה, כמו לרבנן בלח"כ. וא"כ במקום שהציבור עושים כרבי יהודה ומתפללים מצעוד יום, מדוע אינו אסור לאכול באותה שעה.

ועל כרחק דגם לרבי יהודה אינו חייב להתפלל בפלג המנחה אלא רק מותר להתפלל באותה שעה, והחיוצ להתפלל הוא רק משתחשך. ולכן מותר לאכול באותה שעה, וגם אין תשלומים להבדלה שבאותה שעה, שתשלומים הם דווקא לחוצה.

וממילא צודאי יכול לכתחילה להמתין עד ניסן, ואולי עדיף להמתין לברך בעיקר הזמן.

(ב) ידוע נידון הפוסקים האם להשהות את המנחה כדי לעשותה בידור. במ"צ (כ"ה, ז') ומאידך קשה מהרמ"א (תכ"ו, ז') להמתין בקידוש לבנה עד מולאי שצת כדי לברך בצגדי שצת. ולריך לחלק בין תפילין שהיא חוצה דרמי אקרקפתא דגברא להניחם, לבין ברכת הלבנה שרק כשראה לבנה בחידושה. ולפ"ז בברכת האילנות שהיא בברכת הלבנה שרק כשיאל וראה אילנות מלכלצים מצרך. ימתין עד שיביו לו צ' אילנות.

(ג) צ' אילנות צ"ב מקומות שונים אין זה "אילנות" אלא "אילן" יחיד צ"ב מקומות. חולס כשהם באותו מקום רק שאינם יחד בסמוך ממש נחשב צ' אילנות.

(ד) אם יש אור ורואה את הלכלוצ מהיכי תיתי שלא יוכל לברך.

(ה) אעתיק לכת"ר ולכבוד לומדי השיעור מרשימותי: זכיתי השנה תשנ"ז ציום שישי ערש"ק תזריע ד' ניסן לברך ברכת האילנות עם מר"ש בחרר בשערי חסד. בא מוכן עם סידור זידו לברך ממנו הצרכה, ואכן בריך הצרכה מתוך הסידור. [יתכן שיש בזה חיוצ מן הדין, לברך אותה מתוך הסידור, כיון שהיא אינה צרכה שמצרכים אותה תדיר אלא רק באה לפרקים. וכדאיתא בשו"ע סי' ק'.] [וכך שמעתי מהגר"י זלצרשטיין שליט"א דמי שאינו מצוי הרבה בשמחות נישואין, ומכבדים אותו לברך בשבע ברכות וכדו'. יש עליו חיוצ מדינא לברך דוקא מתוך סידור מהדין הג"ל].

ותכף נעמד לברך מהסידור ואמר נוסח הצרכה בניגון נעים, בלי שום תוספת מזמורים ופסוקים לא לפני' ולא לאחריו, וכשסיים הלך תכף.

השנה יום ה' ח' בניסן תשס"ט: באתי לברך יחד עם רבנו שליט"א וצירך בחצר בית פרטי (על יד תחנת האוטובוס ממול ת"ת זעוויל).

והקדים לומר פסוק ויהי נועם וגו'. וקודם הצרכה אמר: כל מי שרואה לבא צרכה הנני מכווין להוציאו. וצירך לאט ובקול נעים. והנוסח "שלא חיסר בעולמו כלום, וברא צו בריות טובים ואילנות טובים להנות בהן בני אדם". ואח"כ אמר צ' פרקי תהילים "הנה צרכו את ה' כל עבדי ה'" (קל"ד) ו"שיר המעלות אשרי כל ירא ההולך דרכיו" (קכ"ח) והלך לביתו [עי' בכה"ח פרקים אחרים, ולא נתברר לי מהיכן מקור לאמירת פרקים הללו].